

Ж.Батсайхан

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ
БОДЛОГЫН ТАЛААР 2014 ОНД
БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ**

Иргэдэд зориулав.

*Арга зүйн хялбаршуулсан
гарын авлага*

Улаанбаатар хот
2014 он



Монгол Улсын Их Хурлаар хэлэлцэн баталсан “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийг Та бүхэнд танилцуулж байгаадаа баяртай байна.

Төрөөс 2014 онд баримтлах мөнгөний бодлогын нэг онцлог нь мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, арга хэрэгслүүдийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, иргэд олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх талаар томоохон зорилт, арга хэмжээг дэвшүүлсэн явдал юм.

Орчин үеийн банк, санхүүгийн байгууллагууд санхүүгийн зах зээлд оролцогч–иргэд олон нийтийн эрх ашгийг хамгаалах, тэдгээрийн санхүүгийн боловсрол, мэдлэгийг дээшлүүлэх, хэрэгжүүлж буй бодлого, арга хэрэгслүүдээ олон нийтэд ил тодоор сурталчлан таниулах нь гаргасан бодлого, шийдвэрийн үндэслэл, шалтгааныг иргэд, олон нийт зөв ойлгож хүлээж авах болон түүнд зөв хариу үйлдэл үзүүлэх төдийгүй эргээд мөнгөний бодлогын хэрэгжилт, санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байдалд эерэг үр дүнгээр нөлөөлөх болно.

Улсын Их Хурлаас баталсан “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийн баримт бичгийг Та бүхэнд танилцуулж буй энэхүү гарын авлага нь төрийн мөнгөний бодлогыг иргэд олон нийтэд нээлттэй, ил тод болгоход түлхэц болно гэж үзэж байна.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ЭДИЙН ЗАСГИЙН
БАЙНГЫН ХОРООНЫ ДАРГА

Б.ГАРАМГАЙБААТАР



Эрхэм хүндэт уншигч Таны амар амгаланг айлтгая.

Монголбанк олон нийтэд мөнгөний бодлогын шийдвэрийг шуурхай, нээлттэй, ил тод хүргэхэд цаг ямагт анхааран ажиллаж ирлээ. Төрийн мөнгөний бодлогын гол зорилт нь инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгаж, макро эдийн засгийн дархлааг сайжруулахад чиглэдэг тул ард иргэдийн ахуй амьдралд шууд нөлөөлдөг. Иймд иргэн бүр төрөөс баримталж буй мөнгөний бодлогыг сайтар ойлгож, дэмжиж ажиллах нь төрийн мөнгөний бодлогын үр нөлөөг сайжруулдаг.

2014 онд макро эдийн засгийн болон санхүүгийн зах зээлийн тогтвортой байдлыг хангах, банкны салбарыг бэхжүүлэх хүрээнд авч хэрэгжүүлэх олон чухал зорилт, хөтөлбөр энэхүү гарын авлагад тусгалаа олсон.

Монгол Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хорооноос 2 дахь жилдээ эрхлэн гаргаж буй “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийн хялбаршуулсан товхимол иргэн таны гар дээр очиж байгаа нь ихээхэн ач холбогдолтой юм.

Энэхүү гарын авлага нь иргэн таны эдийн засаг, санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулна гэдэгт итгэж байна.

МОНГОЛ БАНКНЫ ЕРӨНХИЙЛӨГЧ



Н.ЗОЛЖАРГАЛ



ГАРЫН АВЛАГААС ЮУ МЭДЭЖ БОЛОХ, ТҮҮНИЙГ ХЭРХЭН АШИГЛАХ ТУХАЙ

Оршил хэсэг нь анх удаа төрийн мөнгөний бодлоготой танилцаж байгаа хүмүүст зориулагдсан бөгөөд энэ хэсгээс мөнгө, банк яагаад хэрэгтэй байдаг, мөнгөний бодлого гэж юуг хэлээд байгаа талаар хэн боловч мэдвэл зохих ойлголтыг авах болно.

Нэгдүгээр хэсэг нь төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэлийг хялбаршуулсан хэлбэрээр танилцуулахад чиглэгдсэн бөгөөд энэ хэсгээс төрийн мөнгөний бодлогыг төлөвлөхөд хэрэглэгддэг гол гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн тодорхойлолт, тооцооны зарим аргачлал, 2014 онд мөнгөний бодлогын талаар тавьж байгаа зорилтууд, хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар, түүнчлэн мөнгөний бодлогын 2013 оны урьдчилсан гүйцэтгэлийн явц, байдлын талаар товч ойлголт авах боломжтой.

Хоёрдугаар хэсэгт Улсын Их Хурлын тогтоол шаардлагатай зарим албан мэдээллийг орууллаа.

Гарын авлагын хэсэг тус бүрийн агуулгын задаргааг нарийвчлан дугаарласан (1.1.1 гэх мэт) нь сонирхсон зүйлтэйгээ хэсэгчлэн танилцах боломжийг олгоно. Үндсэн чиглэлтэй “зорилт–арга хэмжээ–өмнөх оны урьдчилсан гүйцэтгэл” гэсэн дарааллаар танилцах боломжтой.

Мөнгөний бодлогын зарим гол үзүүлэлтүүд, тэдгээрийн нэр томъёоны тодорхойлолт, тооцооны зарим аргачлалын талаар товч ойлголт өгөх үүднээс тусгайлан хайрцагласан “ тодруулга ”–ыг хийж өгөв.

Гарын авлагад тусгагдсан зорилт, арга хэмжээ, тоо баримт нь Улсын Их Хурлын 2013 оны 11 дүгээр сарын 14–ний 62 дугаар тогтоол, Монголбанкны Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлсэн 2014 оны үндсэн чиглэлийн тогтоолын төсөл, түүний танилцуулга, хавсралт тооцоо, тоо баримтаас эх сурвалжтай болно.

Боловсруулж, хэвлэлд бэлтгэсэн
багийн гишүүд

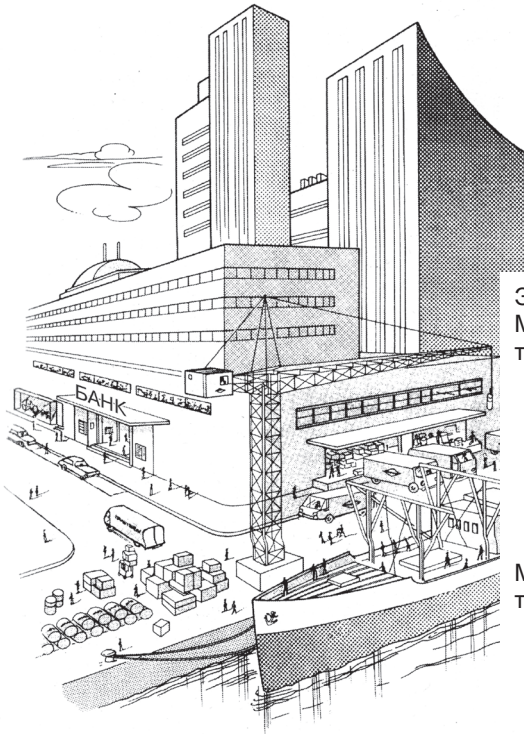
АГУУЛГА

ОРШИЛ ХЭСЭГ. БАНК, МӨНГӨНИЙ ТАЛААРХ ҮНДСЭН ОЙЛГОЛТУУД	6
НЭГ. МӨНГӨ БА БАНК	7
ХОЁР. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТУХАЙ ТОЙМ ОЙЛГОЛТ	13
I ХЭСЭГ. ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2014 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ	
1.1. 2014 оны мөнгөний бодлогын гол агуулга	17
1.1.1. Макро эдийн засгийн тогтвортой байдалд мөнгөний бодлогын үзүүлэх нөлөөлөл	18
1.1.2. Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдалд мөнгөний бодлогын үзүүлэх нөлөөлөл	19
1.2. 2014 оны мөнгөний бодлогын үндсэн зорилтууд	20
1.2.1. Макро эдийн засгийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд тавигдах зорилт, арга хэмжээ	21
1.2.1а. Инфляцийн түвшин	23
1.2.1б. Төгрөгийн ханш, түүний төлөв, байдал	31
1.2.2. Санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд тавигдах зорилт, арга хэмжээ	36
1.2.2а. Банкүүдын эрсдэл даах чадварын дээшлэлт	39
1.2.2б. Банкны хяналт, шалгалт	
1.2.2в. Банкны зээл, зээлийн эрсдлийн бууралт	41
1.2.3. Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, түүний институцийг бэхжүүлэх хүрээнд тавигдах зорилт, арга хэмжээ	45
1.2.3а. Төлбөр тооцооны системийн хөгжил	47
1.2.3б. Банкны бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, харилцагчдын санхүүгийн боловсрол	49
1.2.3в. Мөнгөний бодлогын ил тод байдал	
II ХЭСЭГ. АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ, ХАВСРАЛТУУД	51
2.1. Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл батлах тухай УИХ-ын 2013 оны 11 дүгээр сарын 14-ний 62 дугаар тогтоол	53
	56
	59
2.2. Мөнгөний үзүүлэлтүүд: 2008–2014	60
	62
	66



ОРШИЛ ХЭСЭГ

МӨНГӨНИЙ ТАЛААРХ ҮНДСЭН ОЙЛГОЛТУУД



Энэ хэсгээс:

Мөнгө ба банкны талаарх тулгуур ойлголтын хүрээнд:

- Мөнгө гэж юу болох, хэрхэн үүссэн
- Банк яаж мөнгийг үржүүлдэг
- Төв банк, түүний үүрэг
- Төв банкны бодлогын арга хэрэгслүүд, тэдгээрийн агуулга

Мөнгөний бодлогын талаарх тойм ойлголтын хүрээнд:

- Мөнгөний эрэлт, нийлүүлэлтийн ерөнхий агуулга, зарчим
- Эдийн засаг дахь мөнгөний хэмжээнд нөлөөлөх арга хэрэгслүүдийн тухай ерөнхий мэдлэгтэй болж улмаар төрөөс мөнгөний бодлогын талаар жил бүр баримтлах үндсэн чиглэлийг боловсруулах, хэлэлцэх, батлах, гүйцэтгэлийг хангахад санаа бодлоо илэрхийлж байх боломжийг олно.

НЭГ. МӨНГӨ БА БАНК

А. МӨНГӨ ГЭЖ ЮУ ВЭ, ЯАЖ ҮҮССЭН БЭ?

Бараа үйлчилгээ, эд баялгын оронд төлбөр болгож авахыг бүх нийтээр зөвшөөрч байгаа солилцооны хэрэгслэлийг мөнгө гэдэг.

Дээр үед хүмүүс алт, мөнгөө хадгалуулдаг гол газар нь зориулалтын бөх савтай алтны дархчууд байв. Яваандаа дархан хадгалуулсан алт, мөнгөний оронд тасалбар өгдөг байсан ба тэр тасалбарыг авчирсан хэнд ч алт, мөнгийг нь өгөх тул хүмүүс арилжаа хийх болгондоо дархнаас очиж алт, мөнгө авахын оронд тасалбараа солилцох болжээ. Энэ нь цаасан мөнгөний анхны хэлбэр байв.

Нөгөө талаар хүмүүс наймаа хийх болгондоо алт шаардахгүй болсон тул дархан тэр хооронд алтыг нь ашиглах, хадгалуулсан алтаас илүү их тасалбар олгож зээлдүүлэх болсноор энэ нь банк үүсэх эхлэл болсон байна.

Орчин үед эдийн засаг дахь мөнгөнд улсаас баталгаажуулсан мөнгөн тэмдэгтүүд, банкны систем дэх хадгаламж хамаарагддаг. Мөнгөн тэмдэгтийг алт зэрэг үнэт металлээр чөлөөтэй солихоо больж, өөрөөр хэлбэл бодитой хязгаарлалтгүй болсон. Гэхдээ алтны хязгаарлалтгүй болсноор төрөөс шинэ мөнгө үйлдвэрлэх замаар орлогоос хэтэрсэн зардал гаргаж инфляци үүсгэх эрсдэл байгаагийн зэрэгцээ эдийн засаг дахь мөнгийг алт, мөнгөний олборлолтын хэмжээнд баригдуулахгүй, тухайн үеийн эдийн засгийн нөхцөл, ирээдүйн төлөвтэй уялдуулан зохицуулах бололцоотой болсон давуу талтай юм. Тиймээс үнийн өсөлтийг ард, иргэдийн амжиргааг бууруулахгүй түвшинд байлгахаар эдийн засаг дахь мөнгөний хэмжээг удирдах зорилго бүхий институтыг байгуулах хэрэгцээ бий болжээ. Арилжааны олон банкуудаас гадна зээл олгож, нөөцийг хянаж байдаг Төв банк гэж улс болгонд байдаг. Төв банк нь нийт эдийн засаг дахь мөнгөний хэмжээ, зээлийн нөхцөл зэргийг хянан зохицуулж байдаг.

Өнөөдөр зах зээлийн өндөр хөгжилтэй орнуудад хэдийгээр уг зориулалтаараа солилцооны хэрэгсэл биш боловч амархан хөрвүүлж болох “гүйлгээний” чадвар өндөртэй санхүүгийн



хэрэгслүүд олноор үүссэнийг “**бараг мөнгө**” гэж нэрлэх болсон. Жишээ нь: төрөл бүрийн хадгаламж, хадгаламжийн сертификат, чек, хувьцаа, бонд зэргийг мөнгөний адил худалдан авалт хийхэд ашиглах тул бэлэн мөнгөтэй ижил үүрэг гүйцэтгэдэг. Ийм учраас эдийн засагт байгаа мөнгөний хэмжээг бэлэн мөнгөнөөс гадна өргөн утгаар нь тодорхойлж, тооцоолох шаардлага бий болжээ. Үүнд:

- Гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө
- М1 буюу мөнгө-1 гэдэг үзүүлэлтэд гүйлгээнд байгаа бэлэн мөнгө, хугацаагүй хадгаламж, аялагчдын чекийг оруулдаг. Зах зээлийн хөгжсөн орнуудад дунджаар М1 мөнгөний 1/4 нь бэлэн мөнгө, 3/4 хувь нь банкны хадгаламж эзэлж байдаг.
- М2 буюу мөнгө-2 гэдэг үзүүлэлтэд М1 дээр хугацаатай хадгаламж нэмэгддэг.
- М3 буюу мөнгө-3 гэдэг үзүүлэлтэд М2 дээр тухайн орны иргэдэд байгаа гадаадын мөнгийг оруулж тооцдог.

Ер нь орчин үед санхүүгийн салбарт электрон техник өргөн нэвтэрч байгаагийн улмаас эдийн засгийн үүднээс мөнгө, мөнгө биш хөрөнгийг ялгаж тооцох явдал улам нарийн төвөгтэй болж байна. Хэрэглэгчид /өрх гэрүүд/ баялгаа янз бүрийн хэлбэрээр хадгалдаг. Тухайлбал, банкин дахь хадгаламж, өөрт байгаа бэлэн мөнгө, үнэт цаас, худалдан авсан хөрөнгө оруулалт, газар байшин гэх мэт бодит капитал зэргийг дурдаж болно. Эдгээрийг ерөнхийд нь:

- Мөнгө, банкны хугацаагүй хадгаламж зэрэг өөрөө хүүгийн орлого оруулдаггүй боловч шууд солилцооны хэрэгслийн үүрэг гүйцэтгэж чаддаг, өөрөөр хэлвэл зуун хувийн “гүйлгээний” чанартай зүйлүүд,
- Хувьцаа, бонд зэрэг хүүгийн орлого оруулахын зэрэгцээ солилцооны үндсэн хэрэгсэл биш боловч үнэт цаасны зах зээл дээр онцын бэрхшээлгүй зарж бэлэн мөнгө болгож болох зүйлүүд,
- Машин, техник, байшин барилга зэрэг ашиг орлоготой боловч солилцооны хэрэгслийн хувьд үндсэндээ гүйлгээний чадваргүй бодит капитал гэж ялгаж болно.

Энд “гүйлгээ” буюу “ликвидити” гэдэг ойлголт нь санхүүгийн чөлөөтэй хөрвөх чадварыг хэлж байгаа болно.

Гэхдээ эдийн засаг дахь мөнгөний талын тэнцвэрийн тухай ойлголтыг хялбарчлах үүднээс зах зээлийн эдийн засгийн онолд төгс “гүйлгээний” чадвартай солилцооны хэрэгсэл буюу **мөнгө**, гүйлгээний чадвар нь төгс биш боловч хүү, орлого оруулж байдаг бусад хэрэгсэл буюу нийтэд нь **“бонд”** гэсэн санхүүгийн үндсэн 2 төрлийн хэрэгсэл байна гэж үздэг.

Бонд нь дараахь гол шинж чанартай байдаг.

- Бондын зах зээл дээр зарагдах үнэ нь түүнээс ирээдүйд орох орлогын урсгалын өнөөдрийн үнээр илэрхийлэгдэнэ.
- Зах зээлийн хүү ба бондын үнэ урвуу харьцаатай байдаг.

Зах зээлийн эдийн засагт хэрэглэгч хөрөнгө баялгаа мөнгө болгох уу, бонд болгох уу гэсэн асуудалтай байнга тулгардаг.

а. Мөнгө болговол хэзээ ч, юунд ч хэрэглэж болох төгс “гүйлгээ”-тэй солилцооны хэрэгсэлтэй болох боловч бондноос олох байсан ашиг, орлогыг алдана.

б. Бонд болговол хөрөнгө сул зогсохгүй, хүү авч байх боловч дуртай цагтаа хүссэн зүйлдээ зарцуулах төгс гүйлгээтэй хэрэгслээ алдана.

Б. БАНК ЯАЖ МӨНГИЙГ ҮРЖҮҮЛДЭГ ВЭ?

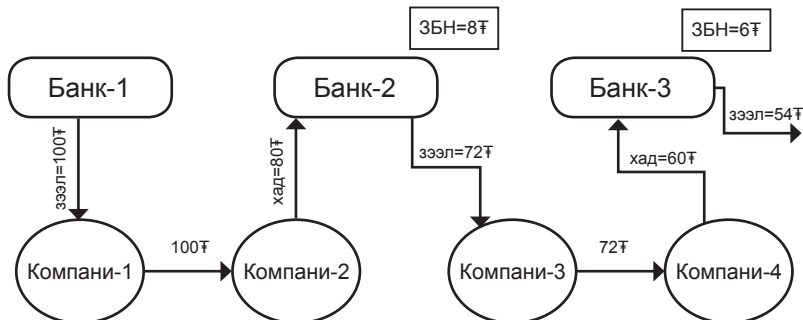
Банкны системд оруулсан 1 төгрөг нь банкны системээс гарч бодит эдийн засгийн гүйлгээнд зарцуулагдан буцаж банкны системд орон банкны хадгадамжийн хэмжээг нэмэгдүүлэх буюу энэ процесс хэдэн удаа давтагдахын хирээр мөнгөний хэмжээ хэд дахин үржигдэх нь тодорхойлогдоно. Банк шинээр орж ирсэн хадгаламжийн хэмжээгээр шинээр зээл олгох замаар мөнгө, зээлийн үзүүлэлтүүд үржигдэн нэмэгддэг.

Онолын хувьд эдийн засагт мөнгө дараах 2 сувгаар нийлүүлдэг гэж үздэг. Нэгдүгээрт, Төв банк мөнгөний сул бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ нээлттэй цонхны үйл ажиллагаа, заавал байлгах нөөцийн хэмжээг бууруулах, бусад хэрэгслүүдээ ашиглан банкуудад санхүүжилт хийх, гадаад валютын арилжаагаар төгрөг нийлүүлэх тохиолодолд банкны системд мөнгө шинээр



нийлүүлэгдэнэ. Хоёрдугаарт, Засгийн газраас төсвийн зардлыг Төв банкин дахь данснаасаа санхүүжүүлэх замаар нөөц мөнгийг нэмэгдүүлдэг. Нөөц мөнгөний өсөлт нь мөнгө үржих үйл явцаар буюу зээл, хадгаламжийн үйл ажиллагаагаар мөнгөний нийлүүлэлтийг нэмэгдүүлдэг.

Мөнгө үржих үйл явц



ЗБН-Заавал байлгах нөөц

Мөнгө үржих үйл явцыг дээрх схемд үзүүлсэнийг энгийн жишээгээр тайлбарлая.

(Заавал байлгах нөөцийн хувийг 10 хувь гэж үзье.) Эхний банк буюу “Банк-1” Төв банкнаас зээл авч, хугацааны т агшинд “Компани-1”-д 100 төгрөгийн зээл олгосон гэж үзэв. “Компани-1” нь банкнаас авсан зээлээ эдийн засгийн эргэлтэнд оруулж, “Компани-2”-т бараа, үйлчилгээ худалдан авсны төлбөр хийв. “Компани-2”-ийн орлого болох 100 төгрөгийн 20 төгрөг нь эдийн засагт бэлэн мөнгө хэлбэрээр байршсан гэж үзье. Тэгвэл үлдэх 80 төгрөг нь “Компани-2”-ийн харилцагч банк болох “Банк-2”-т харилцах, хадгаламж хэлбэрээр байршина. “Банк-2” нь шинээр нэмэгдсэн 80 төгрөгийн эх үүсвэрийн 10 хувь буюу 8 төгрөгийг заавал байлгах нөөцөд байршуулж, үлдсэн 72 төгрөгийг зээл хэлбэрээр гаргах боломжтой юм.

Иймээс “Банк-2” илүүдэл нөөц болох 72 төгрөгөө “Компани-3”-т зээл болгон олгож, “Компани-3” нь авсан зээлээ “Компани-4”-өөс бараа, үйлчилгээ худалдан авахад зарцуулжээ. Үүний 12 төгрөг нь эдийн засагт бэлэн мөнгө хэлбэрээр байршиж, үлдэх 60 төгрөг нь “Банк-3”-т “Компани-4”-ийн харилцах, хадгаламж хэлбэрээр байршина. “Банк-3” нь 60 төгрөгийн нэмэгдсэн эх

үүсвэрийн 10 хувийг ЗБН-д байршуулж, үлдэх 54 төгрөгийг зээлд гаргах боломжтой юм. Энэ процесс цаашид системийн илүүдэл нөөц шавхагдах хүртэл үргэлжилнэ. Доорх зурагт мөнгө үржих процессийг тоон утгаар үзүүллээ.

Хүснэгт 1. Мөнгө үржих үйл явц, тоон үзүүлэлтээр

Банк	Хадгаламжийн хэмжээ	Зээл олгох боломжтой хэмжээ	ЗБН
1	100	90	10
2	90	81	9
3	81	72.9	8.1
4	72.9		
	Мөнгө үржих процессоор үүссэн нийт хадгаламжийн хэмжээ	Мөнгө үржих процессоор үүссэн нийт зээлийн хэмжээ	ЗБН-ийн өсөлт
	271	243.9	27.1

В. ТӨВ БАНК ЯМАР ЧИГ ҮҮРЭГТЭЙ ВЭ?

1. Үндэсний мөнгөн тэмдэгтийн тогтвортой байдлыг хангах
2. Төлбөр тооцооны гүйлгээний тасралтгүй, чөлөөт эргэлтийг хангах
3. Арилжааны банкны үйл ажиллагаанд хяналт тавих, банкны системийн тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх

Г. ТӨВ БАНКНЫ ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНД БОДЛОГЫН ЯМАР ХЭРЭГСЛҮҮД АШИГЛАДАГ ВЭ?

- **Мөнгөний нээлттэй зах зээл дээр явуулах үйл ажиллагаа**

Төв банк банк хоорондын захын нөөцийн илүүдлийг татах эсвэл дутагдлыг хангах зорилгоор банкуудад Төв банкны үнэт цаас худалдах, худадан авах үйл ажиллагааг нээлттэй захын үйл ажиллагаа гэнэ.

- **Санхүүжилтийн хэрэгслүүд:**

Богино хугацааны болон түр зуурын санхүүжилт



шаардлагатай нөхцөлд банк өөрийн эзэмшиж буй Засгийн газрын болон Төв банкны үнэт цаасыг барьцаалан санхүүжилт авахыг хэлнэ.

- **Бодлогын хүүний өөрчлөлтийн бодлого:**

Мөнгөний захын эрэлт, нийлүүлэлтээс гадна макро эдийн засгийн тухайн болон ирээдүйн нөхцөл өөрчлөгдөх төлөв дээр үндэслэн мөнгөний бодлогын хүү болох 7 хоногтой Төв банкны үнэт цаасны хүүгийн хэмжээг өөрчилдөг.

- **Заавал байлгах нөөцийн хувийг өөрчлөх:**

Төв банкин дахь дансанд банкуудын татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн тодорхой хувийг заавал байлгах нөөц хэлбэрээр байршуулахыг заавал байлгах нөөц гэнэ. Заавал байлгах нөөцийн хувийг өөрчлөх нь эдийн засаг дахь зээлийн хэмжээг түргэн хугацаанд хумих эсвэл өргөжүүлэхэд нөлөөлдөг.

Д. БАНКНЫ СИСТЕМД ЯАГААД ТОГТВОРГҮЙ БАЙДАЛ ҮҮСДЭГ ВЭ?

- Үндэсний валютын ханшны тогтворгүй байдлын улмаас
- Мөнгөний талаарх оновчгүй бодлогын уршгаас
- Улсын төсөв- санхүүгийн тэнцвэртэй бус бодлогын улмаас
- Хадгаламжийн даатгалын тогтолцоо байхгүйгээс

Е. БАНКНЫ СИСТЕМИЙГ ТОГТВОРТОЙ БАЙЛГАХЫН ТУЛД ЯАХ ВЭ?

- Банк-санхүүгийн тогтолцооны эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох
- Банкин дахь нөөцийн доод хэмжээний түвшин болон Төв банкны бодлогын хүүгийн түвшний тохиргоог хийх
- Банкны мөнгө санхүүгийн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний шинэ хэлбэрүүдийг хөгжүүлэх, мөнгөний зах зээлийн багтаамжийг зохицуулах

ХОЁР. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТУХАЙ ТОЙМ ОЙЛГОЛТ

Мөнгөний бодлогын мөн чанар нь эдийн засаг дахь мөнгөний нийлүүлэлт, зээлийн нөхцлийг өөрчлөх замаар макро эдийн засгийн үзүүлэлтүүдэд нөлөөлөхөд оршдог.

Эдийн засаг хүчин чадлаа **бүрэн ашиглаагүй** байгаа нөхцөлд мөнгөний хэмжээг /нийлүүлэлтийг/ өсгөвөл үнийн өсөлтийг бий болгохгүйгээр нийт эрэлт болон үндэсний орлогын хэмжээг өсгөх боломжтой. Харин мөнгөний нийлүүлэлтийг багасгавал үүний сөрөг үзэгдэл явагдаж, эдийн засгийн өсөлтийг бууруулдаг.

Хэрэв эдийн засаг **бүрэн ажиллаж** байгаа нөхцөлд мөнгөний нийлүүлэлтийг ихэсгэвэл үндэсний үйлдвэрлэл өсөх хэдий ч нэрлэсэн өсөлтийн дийлэнх илүүдэл эрэлтийг бий болгож үнийн өсөлтийг дагуулдаг. Өөрөөр хэлвэл инфляцийг нэмэгдүүлнэ. Иймд эдийн засаг хүчин чадлаа **бүрэн ашигласан** үед инфляцийн дарамт нэмэгдэж, эдийн засаг “хэт” халдаг тул мөнгөний нийлүүлэлтийг багасгах эсвэл бодлогын хүүг өсгөх замаар нийт эрэлтийг бууруулан инфляцийг хазаарлах бодлогыг хэрэгжүүлдэг. Мөнгөний нийлүүлэлтийг багасгах болон хүүг өсгөх бодлогын арга хэмжээнүүд нь эцэстээ хөрөнгө оруулалтын бууралтаар дамжин үйлдвэрлэлт, нийт эрэлтийг бууруулах замаар инфляцийг бууруулах нөлөөг үзүүлдэг. Ийнхүү мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ мөнгөний биет хэмжээ болон хүүг өөрчлөх замаар нийт эрэлтийг өөрчилж, үндэсний орлогын тэнцвэрт хэмжээнд нөлөөлөхийг мөнгөний бодлогын нөлөөллийн суваг гэж нэрлэдэг.



Тайлбар:

“Мөнгөний бодлогын тайлбарыг бага зэрэг тодруулж сонирхоё. **Тэнцвэртэй** байгаа эдийн засагт мөнгөний нийлүүлэлтийг ихэсгэвэл илүүдэл нийлүүлэлт, багасгавал илүүдэл эрэлт үүснэ. Сонгодог эдийн засагт бол мөнгөний нийлүүлэлт ихэсвэл түүнийг зарцуулах нь өсөх тул эдийн засаг өснө, мөнгөний нийлүүлэлт багасвал зарцуулалт хорогдож, эдийн засгийн идэвхжил буурна гэсэн хэт хялбарчилсан үзэл ноёрхож байв. Харин шинэ Кейнсийн онолоор бол мөнгөний нийлүүлэлт эрэлтээс давахад хүмүүс мөнгөөрөө бонд авч эхэлнэ. /Амьдрал дээр бонд гэдэгт ашиг орлоготой эд баялгийн бүхий л хэлбэрийг багтаан ойлгож болно/. Ингээд бондын үнэ өсөж, түвшин буурна. Хүү буурахад зээл авахад амар хямд болж удаан хугацааны хөрөнгө оруулсны өртөг зардал багасах учир удаан эдэлгээтэй бараа, борлуулаагүй барааны нөөц, орон сууц, барилга, хөрөнгө оруулалт бүгд өсөж, эдийн засаг нийтдээ идэвхжинэ гэж тайлбарладаг”

Төв банкнаас мөнгөний зах зээлд оролцож нийлүүлэлтэд нөлөөлөх энэ аргыг “нээлттэй зах зээлийн ажиллагаа” гэж нэрлэдэг.

Мөнгөний нийлүүлэлтэд нөлөөлөх **өөр нэг зам** бол арилжааны банкуудын заавал байлгах нөөцийн хувийг **өөрчлөх** арга юм. Банкуудын заавал байлгах нөөцийн хувийг багасгах нь тэдгээрийн Төв банкинд байршуулах нөөцийн хэмжээг ихэсгэдэг. Заавал байлгах нөөцийн хувь нэмэгдсэнээр банк заавал байлгах нөөц хэлбэрээр байршуулах нөөцийн хэмжээ нэмэгдэж, зээл гаргах эх үүсвэр нь буурна. Иймд нийт зээл буурч, эдийн засаг дахь мөнгөний нийлүүлэлт хорогдоно.

Бид мөнгөний эрэлт, нийлүүлэлт нь /хүмүүс бонд буюу мөнгө авах нь/ хүүгийн түвшингээс шалтгаалдаг талаар өмнө дурдсан. Мөнгөний эрэлт ба хүүгийн түвшин тогтвортой хамааралтай нөхцөлд Төв банкнаас мөнгөний хэмжээнд нөлөөлж болох **нэг зам нь хүүг** өөрчлөх арга болдог. Жишээ нь: Мөнгөний эрэлт, хүүгийн харьцаа тэнцвэртэй байх үед мөнгөний эрэлтийг нэмэгдүүлэх гэвэл хүүг буулгах хэрэгтэй болно гэсэн үг юм. Гэвч энэ тохиолдолд хүүгийн өөрчлөлт хөрөнгө оруулалт зэрэг эдийн засгийн бусад чухал хүчин зүйлүүдэд хэрхэн нөлөөлөхийг тооцох хэрэгтэй болдог.

Төв банкны мөнгөний хэмжээг хянах чадварт Төв банкны мэдлээс гадуур байдаг зарим хүчин зүйлс нөлөөлдөг. Үүнд: Засгийн газрын зарцуулалт, банкинд мөнгөө хадгалуулах, бэлнээр барих, бонд худалдаж авах талаарх банкны харилцагчийн шийдвэр болон банкны өөрийн үйл хөдлөл зэргээс шалтгаалан Төв банкны хамааралгүйгээр мөнгөний нийлүүлэлт өөрчлөгдөх боломжтой. Үүнийг мөнгөний бодлогын автомат нөлөөлөл гэж нэрлэдэг бөгөөд түүнийг мөнгөний бодлогын хэрэгслүүдээр засах шаардлага байнга тулгардаг байна.

* * *

БИД БАНК, МӨНГӨНИЙ ТАЛААРХ ТОВЧ ОЙЛГОЛТОНDOO ТУЛГУУРЛААД 2014 ОНЫ ТӨРИЙН МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛТЭЙ ТАНИЛЦАЦГААЯ





I ХЭСЭГ

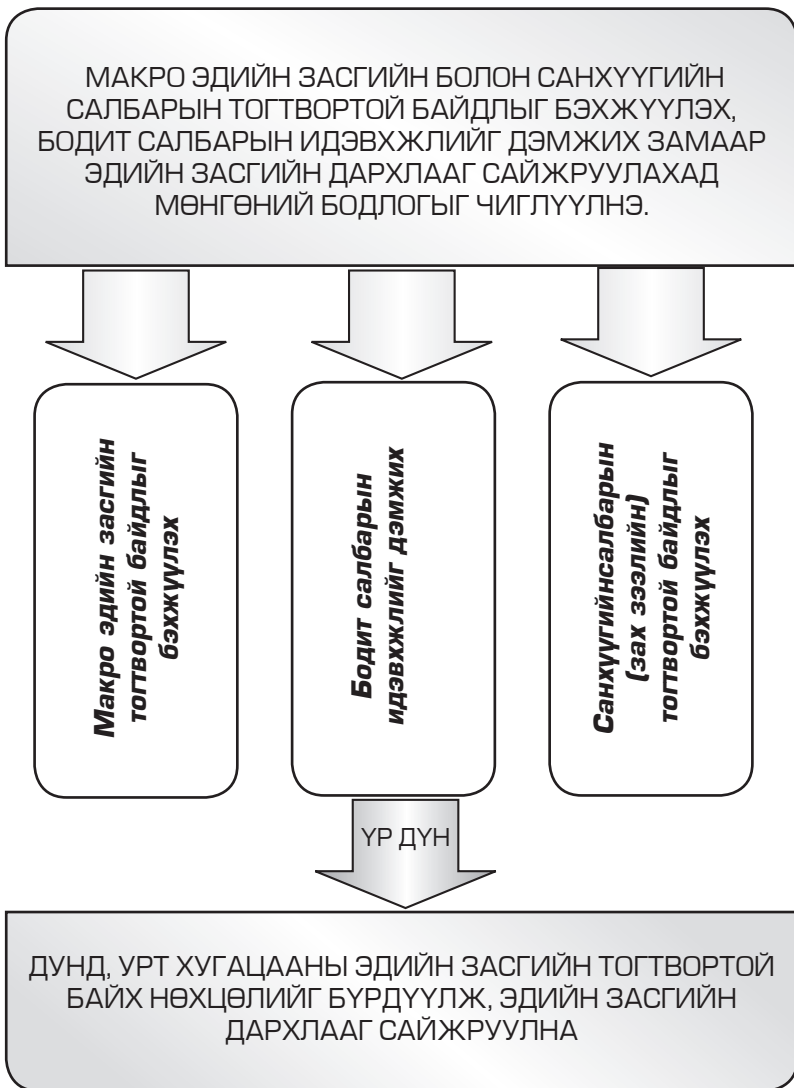
ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР 2014 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ



М2 мөнгө	2880	4880	48	5	5773	764
М1 мөнгө	851	1138	17	2	1553	76
Бараг мөнгө	2229	3522	31	4	4220	4
Гадаад цэвэр зээл	235	2739	619	2950	304	
Гадаад цэвэр зээл	184	3023	886	3260	334	
Төв банкны	16	262	666	2951	3084	
Арилжааны банкны	119	339	320	309	259	
Бусад цэвэр зээл	-160	329	-267	-310	-303	
Дотоод цэвэр зээл	1347	1236	2823	3024		
Дотоод цэвэр зээл	1938	240	2735	3380	3711	
ЗГ-ийн цэвэр зээл	-717	-835	-996	-1173	-1350	
Хөгжлийн банкны цэвэр зээл*						
Хасах авч авалт	2655	3265	3731	4553	5060	
Бусад цэвэр зүйл	-591	-489	-399	-557	-687	
Төв банкны						
Мөвц мөнгө	733	945	1019	1260	1399	
Гадаад цэвэр актив	1539	2529	2470	2850	2983	
Дотоод цэвэр актив	-806	-1584	-1451	-1590	-1584	
ЗГ-ын цэвэр зээл	-265	-492	-627	-827	-958	
Хөгжлийн банкны цэвэр зээл*						
Банкинд олгосон зээл	198	131	128	215	118	
Хасах нь: ТБҮЦ	393	1101	1173	1147	881	
Бусад цэвэр зүйл	-346	-122	221	169	137	

Энэ хэсгээс мөнгөний бодлогод хэрэглэгддэг зарим үндсэн үзүүлэлтүүдийн тодорхойлолт, тооцооны зарим аргачилалын талаар товч ойлголт авах бөгөөд 2014 оны мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэлтэй “зорилт ---арга хэмжээ --- хүлээгдэж буй гүйцэтгэл” гэсэн дарааллаар танилцаж, улмаар Төрөөс мөнгөний бодлогын үндсэн чиглэлийг боловсруулах, хэлэлцэх, батлах, гүйцэтгэлийг хангахад “Та” иргэнийхээ хувьд оролцох, санал бодлоо илэрхийлэх боломжийг олно.

1.1. 2014 ОНЫ МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ГОЛ АГУУЛГА





1.1.1. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛД МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛӨЛ 2014 ОНД



1.1.2. САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН (ЗАХ ЗЭЭЛИЙН) ТОГТВОРТОЙ БАЙДАЛД МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛӨЛ 2014 ОНД



1.2. 2014 ОНЫ МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ҮНДСЭН ЗОРИЛТУУД

З
О
Р
И
Л
Т

2014

- ✓ Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2014 оны эцэст 8 хувь, 2015–2016 онд 7 хувиас хэтрэхгүй түвшинд байлгана.
- ✓ Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтох, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжих зарчим баримтална.
- ✓ Гадаад валюттай харьцах ханшийн эрсдэлийг бууруулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.
- ✓ Банкуудын төлбөрийн чадварыг хадгалж, системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлнэ.
- ✓ Олон улсад мөрддөг зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг банкны салбарын үйл ажиллагаатай уялдуулан, эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтыг сайжруулна.
- ✓ Банкны эрсдэл, зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор банкны зээлийн барьцаа хөрөнгийн болон зээл, хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлж байгаа бусад хүчин зүйлийн нөлөөллийг бууруулах эрх зүйн орчныг шинэчилнэ.
- ✓ Монгол Улсын төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийг 2014–2016 онд эрчимжүүлнэ.
- ✓ Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран эхлүүлнэ.
- ✓ Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, арга хэрэгслийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, гаргасан шийдвэрийг олон нийт, бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй хүргэх замаар бодлогын үр нөлөөг сайжруулна.

1.2.1. МАКРО ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД ТАВИГДАХ ЗОРИЛТ, АРГА ХЭМЖЭЭ

З
О
Р
И
Л
Т

2014

- ✓ Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2014 оны эцэст 8 хувь, 2015–2016 онд 7 хувиас хэтрэхгүй түвшинд байлгана.
- ✓ Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтох, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжих зарчим баримтална.
- ✓ Гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- Монголбанк мөнгөний уламжлалт ба уламжлалт бус бодлого арга хэрэгслийг хослуулан хэрэгжүүлэх замаар дотоодын үнийн тогтвортой байдлыг хангаж , иргэдийн бодит орлогыг хамгаална.
- Мөнгөний уламжлалт бус бодлогын хүрээнд “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”-ийг үргэлжлүүлж үр дүнг цаашид сайжруулна.
- Суурь инфляци, импортлогдож буй инфляцийн нөлөөллийг багасгах зорилгоор Монголбанкнаас төгрөгийн орлоготой этгээдийн валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах санхүүгийн бүтээгдэхүүнийг илүү боловсронгуй болгож, түүний зах зээл дэх хэрэглээг нь нэмэгдүүлнэ. Ингэснээр валютын ханшийн өөрчлөлтийн инфляцид үзүүлэх нөлөөллийг сулруулж, инфляцийн дунд, урт хугацааны зорилтод хүрэх боломжийг эрс сайжруулах юм.
- Улсын төсөв тогтвортой, гадаад валютын урсгал өнөөгийнхөөс эрс сайжирсан орчинд Монголбанк импортыг орлох, экспортыг нэмэгдүүлэх дотоодын үйлдвэрлэлийг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжиж ажиллана. Ингэхдээ чанартай ажлын байрыг олноор бий болгодог эдийн засгийн бодит сектор дахь урт хугацаатай хөрөнгө оруулалтыг хувийн хэвшлээр дамжуулан нэмэгдүүлэх зарчим баримталснаар дотоодын үйлдвэрлэл хөгжих, чанартай, тогтвортой ажлын байрны тоо нэмэгдэх, дундаж давхаргын хүрээ тэлэх, үндэсний хэмжээнд хуримтлал өсөх, эдийн засгийн дархлаа сайжрах бөгөөд эдгээр нь цогцоороо инфляцийг дунд, урт хугацаанд нам, тогтвортой түвшинд байлгах зорилтод хүргэх болно.
- Эдийн засгийн бодит салбарын идэвхжлийг дэмжих зорилгоор “Зээлийн хүү буурах орчныг бүрдүүлэх” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.
- Бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийг дэмжиж ажиллана.
- Валютын захад тогтворгүй байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч ажиллана.
- Валютын захад банк бус санхүүгийн байгууллага, санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчийг идэвхтэй оролцуулах, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор валютын арилжааны тогтолцоог бий болгоно.

1.2.1а. ИНФЛЯЦИЙН ТҮВШИН 2014 ОНД

З
О
Р
И
Л
Т



✓ Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2014 оны эцэст 8 хувь, 2015–2016 онд 7 хувиас хэтрүүлэхгүй түвшинд байлгана. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дагуу инфляцийг хязгаарлах, мөнгө, төсвийн бодлогын хоорондын уялдааг хангах чиглэлээр Засгийн газартай хамтран ажиллана. Эдгээрийн үр дүнд дунд болон урт хугацаанд макро эдийн засаг тогтвортой байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- “Хүнсний гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах”, “Шатахууны жижиглэнгийн худалдааны үнийг тогтворжуулах”, “Өргөн хэрэглээний импортын бараа, бүтээгдэхүүний өртгийг бууруулах”, “Барилгын салбарыг дэмжих, улмаар орон сууцны үнийг тогтворжуулах”, “Нүүрсний аюулгүйн нөөц бүрдүүлэх, түлш, эрчим хүчний салбарын өвөлжилтийн бэлтгэл хангах, эрчим хүчний үнэ, тарифыг тогтворжуулах” гэсэн 5 дэд хөтөлбөрийг Засгийн газартай үргэлжлүүлэн хамтран хэрэгжүүлнэ.
- Дээр дурдсан хөтөлбөрүүдэд иж бүрэн дүн шинжилгээ хийх, түүний үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, арга хэрэгслийг зах зээлийн механизмд суурилсан хэлбэрт шат дараатай шилжүүлэх, хяналтын тогтолцоог сайжруулах, хөтөлбөр хэрэгжиж байгаа салбарт өрсөлдөөний шударга бус орчин бий болохоос урьдчилан сэргийлэх, ил тод, нээлттэй байдлыг хангаж ажиллана.
- Инфляцийг онилох бодлогын онцлог, давуу тал болох макро эдийн засгийн хэтийн төлөвт суурилан, ирээдүйг харсан мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлж хэвших, инфляцийн зорилтыг хангах замаар инфляцийн хүлээлтийг төлөвшүүлэхэд онцгой анхаарч “Төсөөлөл бодлогын шинжилгээний систем (FPAS)”-ийн загварыг ашиглан төсөөлөл хийх тогтолцоог 2014 онд нэвтрүүлснээр бодлогын хариу үйлдэл, эдийн засаг дахь сөрөг нөлөөллийн шалтгаан, эдийн засаг хэрхэн ажилладаг талаарх төрөл бүрийн таамаглалуудаас гарсан эрсдэлүүдийг авч үзэх боломжтой болж, мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргалт сайжирна.

Хэрэглээний үнийн индекс /инфляци/ 2013 оны эхний 11 сарын урьдчилсан гүйцэтгэлээр

- Хэрэглээний үнийн улсын индекс 2013 оны 11 дүгээр сарын эцэст өмнөх сараас 1.3 хувь, оны эхнээс 11,1 хувь, өмнөх оны мөн үеэс 12.0 хувиар тус тус өслөө.
- Монголбанкны мөнгөний бодлогын зөвлөл 2013 оны эхнээс мөнгөний бодлогын хүүг 3 удаа, нийтдээ 2.75 нэгж хувиар бууруулан 10.5 хувь болгоод байна. Гэхдээ мөнгөний бодлогоор эдийн засгийн идэвхжлийг үүнээс илүү дэмжихэд гадаад худалдаа, хөрөнгө оруулалтын орчны тодорхой бус байдал 2012 оноос эхлэн үргэлжилсээр байсан нь гол хязгаарлалт болж байв.
- Гол нэрийн бараа бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах” хөтөлбөрийг Засгийн газартай хамтран хэрэгжүүлж нийлүүлэлтийн гаралтай инфляцийн дарамтыг эрс бууруулж, эдийн засаг дахь бүтээмжтэй төгрөгийн нийлүүлэлтийг тухай бүр нэмэгдүүлэн, эдийн засгийн бодит секторт дэмжлэг үзүүлэх, санхүүгийн болон макро эдийн засгийн болзошгүй хямралаас сэргийлэв.
- Банкны салбарын чадавхыг сайжруулж, хамгаалах, санхүүгийн тогтворгүй байдал бий болох эрсдэлээс сэргийлэх зорилгоор банкуудад 900 тэрбум төгрөгийн хадгаламжийг тодорхой үе шаттай байршуулав. Банкууд урт эх үүсвэрийг эдийн засгийн бодит секторт ажлын байр, үйлдвэрлэл, үйлчилгээг нэмэгдүүлэх зээл болгон гаргаснаар зээлийн тасалдал бий болох эрсдэлээс сэргийлж, бизнесийн идэвхжлийг дэмжин, эдийн засгийн бодит өсөлтөд дэмжлэг болж байна.
- Дотоодын макро эдийн засгийн орчин, мөнгөний зах зээлийн хөгжлийн шаардлага, мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэх олон улсын шилдэг туршлагад суурилан хүүний коридорыг шинээр нэвтрүүлэв.



Тодруулга 1

Инфляци /үнийн ерөнхий түвшин/ :

Энэ нь эдийн засагт үнийн ерөнхий түвшин нэмэгдэх байдлаар илэрдэг мөнгөний үнэгүйдэх /мөнгөний үнэ цэнэ, ханш буурах/ үйл явц бөгөөд үнийн индексийн тусламжтай хэмжиж байгаа өргөн хэрэглээний бүлэг барааны буюу хэрэглээний сагс болгон тооцсон барааны үнийн дундаж түвшингээр тодорхойлогддог.

✓ **Өндөр инфляцийн үр дагавар:**

- Хүн амын амьдралын түвшинг бууруулна.
- Хувийн хадгаламжийн бодит үнэ цэнэ болон бодит орлого буурна.
- Хүн амын бодит орлогын хэмжээ цалинг нэмсэн ч мөн буурсаар л байх болно.
- Татвар нэмэгдүүлэх хэрэглүүр болно.
- Хөдөлмөрт урамших, үйлдвэрлэлийг өргөжүүлэх сонирхол буурснаас үйлдвэрлэл буурна.
- Жолоодлогогүй инфляци нь эдийн засгийг бүхэлд нь удирдлагагүй болгоно.

✓ **Өндөр инфляцийн эсрэг авах арга хэмжээ:**

- Инфляцийн хүлээлтийг тогтворжуулах
- Мөнгөний нийлүүлэлтийг хязгаарлах /Мөнгөний хатуу бодлого/
- Төсвийн хумих бодлого хэрэгжүүлэх, алдагдлыг бууруулах
- Татварын шинэчлэл хийх
- Валютийн ханшийг тогтворжуулах
- Эдийн засгийн таваарлаг байдлыг дээшлүүлэх
- Мөнгөний шинэчлэл хийх / онцгой тохиолдолд /

✓ **Нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци:**

- Үйлдвэрлэл, нийлүүлэлтийн доголдлын улмаас болон хүлээгдэж буй өндөр зардлыг нөхөхтэй холбогдсон үнийн хөөрөлтөөр өдөөгдсөн инфляцийг зардлын буюу нийлүүлэлтийн гаралтай инфляци гэдэг.Мах,гурил, шатахуун, цахилгаан, дулаан, импортын бараа түүний тээврийн зардал гэх мэт нь гол хүчин зүйлс нь юм. Манай орны хувьд мах болон шатахууны үнийн өөрчлөлт нь инфляци, түүний хэлбэлзлийг өдөөгч нийлүүлэлтийн үндсэн хүчин зүйл болж байна.

Тодруулга 1-ийн үргэлжлэл

Тухайлбал, сүүлчийн 3 жилийн дунджаар жилийн инфляцийн 40 гаруй хувийг суурь инфляци, 20 гаруй хувийг төрийн зохицуулалттай бараа, үйлчилгээний инфляци, үлдсэн 40 орчим хувийг хүнсний бүтээгдэхүүний инфляци, үүнээс 24 хувийг нийлүүлэлт доголдсоны улмаас бий болсон махны үнийн өсөлт тус тус эзэлж байна. Нийлүүлэлтийн шалтгаантай инфляцийг мөнгөний бодлогоор бууруулах гэж оролдох нь эдийн засгийн өсөлтийг сааруулах нөлөөтэй тул Засгийн газрын зохион байгуулалтын бодлого, арга хэмжээ чухал ач холбогдолтой байдаг.

✓ **Эрэлтийн гаралтай инфляци:**

Илүүдэл эрэлтийн улмаас үүдсэн үнийн хөөрөлтөөр өдөөгдсөн инфляцийг эрэлтийн гаралтай инфляци гэдэг. Эрэлтийн гаралтай инфляцийг гол өдөөгч хүчин зүйлс нь төсвийн зардлын тэлэлт, хөрөнгийн урсгалын өсөлт, валютын ханшны хэт өндөр хэлбэлзэл гэх мэт болно. Тухайлбал, төсвийн бодлого богино хугацаанд хэт тэлэх нь эдийн засгийн халалтыг бий болгож, эрэлтийн гаралтай инфляцийг өдөөдөг. Энэ үед мөнгөний бодлогыг чангаруулан эдийн засгийн идэвхжилийг сулруулах замаар инфляцийн дарамтыг бууруулдаг.

Монголбанк үндсэн зорилтынхоо хүрээнд төгрөгийн тогтвортой байдлыг хангахын тулд дотоодын үнийн өсөлтийг тодорхой түвшинд тогтвортой барих зорилго тавьж ажилладаг. Гэхдээ Монголбанкнаас тухайн зорилтын хүрээнд авч хэрэгжүүлж буй мөнгөний бодлогын хэрэгслүүдийн үйлчлэх хүрээ хязгаарлагдмал буюу зөвхөн эрэлтийн шинж чанартай инфляцийн өсөлтийг бууруулахад чиглэгддэг. Иймээс нийлүүлэлтийн гаралтай хүчин зүйлсийн нөлөөг багасгах ажил ерөнхийдөө орхигдож ирсний улмаас сүүлийн жилүүдийн инфляцийн өсөлтийг нийлүүлэлтийн шинж чанартай буюу мах, гурил, шатахуун, цахилгаан дулааны үнийн өсөлт болон импортлож буй барааны үнэ дэх тээврийн зардлын хувь хэмжээ өсч байгаа зэрэг нь голлон тодорхойлох болсон. Ийм нөхцөлд Монголбанкны зүгээс эрэлтийн шинжтэй инфляцийг бага байлгах, Засгийн газрын зүгээс нийлүүлэлтийн шинж чанартай аливаа инфляцийн дарамтыг бий болгохгүй байх чиглэлд хамтран ажиллах шаардлагатай байдаг.



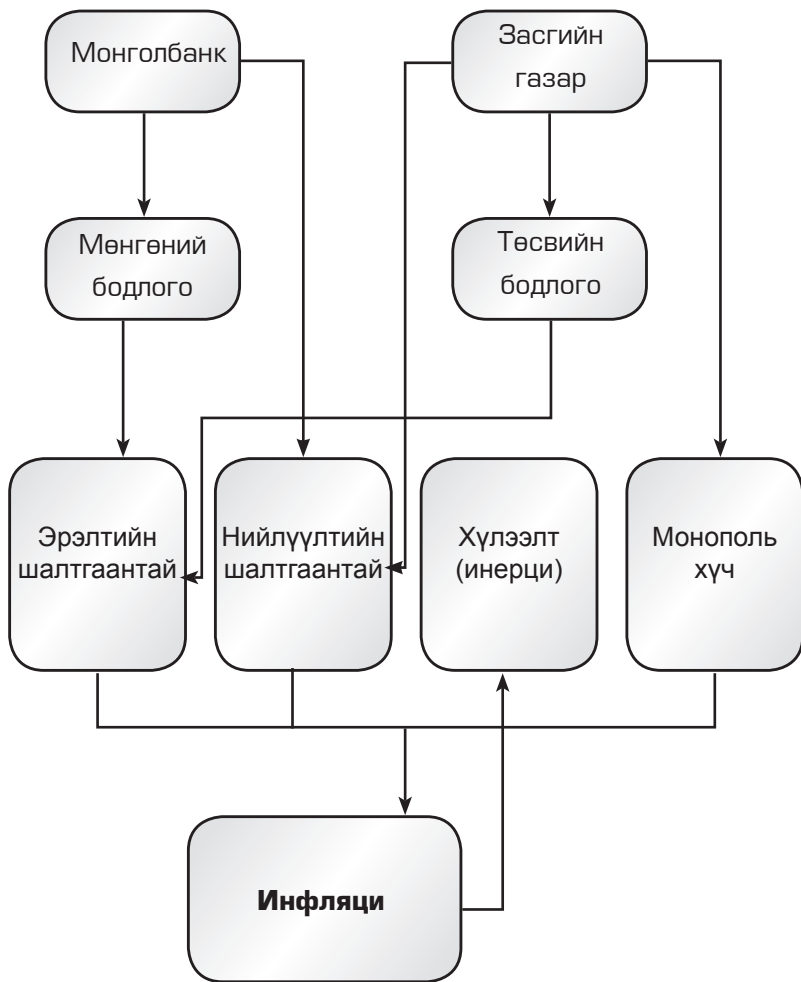
Тодруулга 1-ийн үргэлжлэл

- ✓ Үнийн тогтвортой байдлыг хангах нь Төв банкны зүгээс өндөр, тогтвортой эдийн засгийн өсөлтийг бий болгоход оруулж буй үндсэн хувь нэмэр юм. Манай улсын хувьд 8 орчим хувьд тогтвортой байх инфляци нь бодит эдийн засгийн өсөлтөд сөрөг нөлөөгүй, нийгмийн амьжиргааг хамгаалах боломж олгосон, эдийн засгийн бүтцийн өөрчлөлт эрчимтэй байх нөхцөл бүрдүүлсэн, нөөцийн хуваарилалт үр ашигтай байхад зохистой түвшин гэж Монголбанк үзэж байна. Энэ зорилго хэрэгжихэд макро эдийн засгийн бодлого цогцоороо эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг зорьсон байх нь нэн чухал юм. Түүнчлэн өргөн хэрэглээний бараа бүтээгдэхүүн болон түлш шатахууны нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг найдвартай болгох арга хэмжээг Засгийн газар авсан байх шаардлагатай.
- ✓ 8 хувийн тогтвортой инфляци нь санхүүгийн зуучлал гүнгийрч, зээлийн хүү одоогийн түвшний 2/3-т хүрч буурах боломжийг олгож, эдийн засгийн тогтвортой, өндөр өсөлт хадгалагдах боломжийг олгоно. Эдийн засгийн 10 хувийн бодит өсөлт нь ерөнхий цалингийн түвшинг хамгийн багадаа энэ хувиар өсөх боломжийг бүрдүүлэх тул бодит цалингийн орлого жил бүр 2-оос дээш хувиар нэмэгдэх нөхцөл бүрдэх юм. Үүний үр дүнд зээлийн хүү буурснаар иргэдийн зээлийн эргэн төлөлт дэх хүүгийн төлбөр 2-3 дахин багасч, худалдан авах чадвар нь мөн 2-3 дахин нэмэгдэх боломжтой.

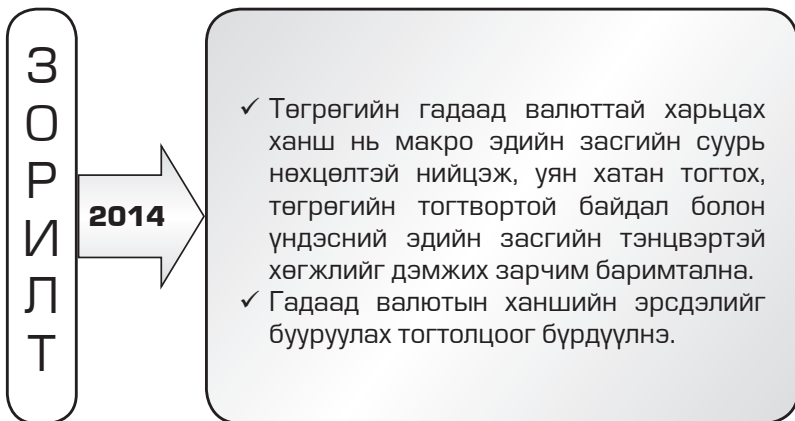
Монгол банкнаас инфляцийн тооцооны төсөөлөл хийдэг ерөнхий бүдүүвч



Эрэлт, нийлүүлэлтийн инфляцийг бууруулах хариу бодлого гаргадаг бүдүүвч зураглал



1.2.16. ТӨГРӨГИЙН ХАНШ, ТҮҮНИЙ ТӨЛӨВ БАЙДАЛ



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Улсын гадаад өр, түүний эргэн төлөлтийн гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулж, эрсдэлээс хамгаалах механизм бий болгоно.
- Төсвийн төсөл, төсвийн хүрээний мэдэгдэл, төсвийн төсөөлөл боловсруулахад ашиглах төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн төсөөллийг тогтсон аргачлал, эх сурвалжид үндэслэн боловсруулна.
- Монголбанкнаас төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцтэйгээр уян хатан тогтох зарчмыг тууштай баримтлан, ханшийн огцом хэлбэлзлийг зөөлрүүлэх хүрээнд валютын захад оролцох замаар гадаад зах зээлийн дотоодын эдийн засаг дахь сөрөг нөлөөллийг зөөлрүүлж, гадаад худалдаанд шаардлагатай тохиргоо хийгдэх нөхцөлийг бүрдүүлэн, зах зээлийн өөрчлөлтөд дасан зохицох, эрсдэлээ удирдах боломжийг бодит салбарт олгоно.

Төгрөгийн ханш, 2013 оны эхний 11 сарын урьдчилсан гүйцэтгэлээр

- Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөл, гадаад эдийн засгийн орчны өөрчлөлт, валютын захын нөхцөл байдалтай нийцэн уян хатан тогтож байна.
- Монголбанкны төгрөгийн ам доллартай харьцах нэрлэсэн ханш 2013 оны 11 дүгээр сард 1733.5 төгрөг болж, өмнөх оны мөн үеэс 337.1 төгрөгөөр суларсан байна.





Тодруулга 2

- * Төгрөгийн ханш уян хатан тогтох нь гадаад зах зээлийн гэнэтийн өөрчлөлтийн дотоодын эдийн засагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулж, эдийн засгийн тогтвортой байдлыг хангах, экспортын болон дотоодын үйлдвэрлэлийн өрсөлдөх чадварыг дэмжих замаар урт хугацааны өсөлтөд эерэгээр нөлөөлнө.
- * Дэлхийн улс орнуудын сүүлийн 30 гаруй жилийн хандлагаас харахад гадаад зах зээлийн огцом өөрчлөлтийн үндэсний эдийн засагт учруулах сөрөг нөлөөлөл нь уян хатан, зохицуулалттай хөвөгч ханшийн дэглэмтэй орнуудыг ханшаа тогтмол түвшинд, тодорхой хязгаарт барьдаг орнуудтай харьцуулахад 1.5 дахин бага, нэг хүнд ногдох ДНБ-ий өсөлт нь дунджаар 0.85 хувиар өндөр байсан байна.
- ✓ **Валютын ханшийг тодорхойлдог хүчин зүйлүүд:**
 - Эдийн засгийн гол үйл явдлууд / арга хэмжээнүүд /
 - Бүтээмжийн өөрчлөлт
 - Мөнгө, санхүүгийн талаарх төрийн бодлого
 - Үнэ, зээлийн хүү
 - Улс төр, сэтгэл зүйн хүчин зүйлүүд
 - Хүлээлт
 - Гадаад валютын эрэлт нийлүүлэлт
- ✓ **Валютын зах зээлийг зохицуулах талаар Засгийн газраас авч байгаа арга хэмжээ нь өөрийн үндэсний валютын ханшид девальвац болон ревальвац хийх чиглэлээр валютын зах зээлийг өдөөж байдаг.**
 - **Девальвац** гэдэг нь өөрийн орны валютын солилцооны ханшийг бууруулахад чиглэгдсэн Засгийн газрын үйлдлийг хэлдэг. Девальвацийн үед бусад орнуудаас худалдан авсан бараанд бага валют төлөх учраас тухайн орны бараа үйлчилгээний үнэ олон улсын зах зээл дээр хямдарна. Хилийн чанадаас худалдан авсан бараа үйлчилгээний үнэ нэмэгдэж, улмаар импорт хумигдахад нөлөөлж, дотоодын эрэлт буурдаг.
 - **Ревальвац** нь өөрийн орны валютын солилцооны ханшийг өсгөхөд чиглэгдсэн Засгийн газрын үйлдлийг хэлдэг.
 - **Валютын интервенци** нь Төв банк гадаад валютын дээр гадаад валют худалдах, худалдан авах замаар валютын ханшид нөлөөлөх үйлдэл.



Тодруулга 3



✓ **ТӨЛБӨРИЙН ТЭНЦЭЛ** бол улс орны гадаад эдийн засгийн тухайн үеийн байдлыг илэрхийлдэг чухал ойлголт, өөрөөр хэлбэл, тухайн орны гадаад бусад улсуудтай хийсэн валютын гүйлгээ, урсгалын хэмжээг нэгтгэн илэрхийлдэг чухал статистик юм.

Төлбөрийн тэнцэл нь тухайн жилийн хугацаанд аль нэг орны хувь хүмүүс, пүүс компани, Засгийн газрын байгууллагуудаас бусад орнуудын мөн тийм хэмжээний субъектүүдтэй хийсэн гэрээ, хэлцлүүдийн нэгтгэсэн тэнцэл бөгөөд дараах 3 хэсгээс бүрддэг.

I. Урсгал дансны тэнцэл (а+б+1.5.+1.6.)

- 1.1. Барааны экспорт
- 1.2. Барааны импорт
 - а. Гадаад худалдааны тэнцлийн үлдэгдэл(+–) ашигтай эсвэл алдагдалтай
- 1.3. Үйлчилгэний орлого
- 1.4. Үйлчилгээний зарлага
 - б. худалдаа үйлчилгээний тэнцлийн үлдэгдэл(+–)
- 1.5. Хөрөнгө оруулалтаас орох цэвэр орлого (+–)
 - гадагш шилжүүлсэн ногдол ашиг
 - хамтарсан үйлдвэрийн хийсэн дахин хөрөнгө оруулалтын хэмжээ
- 1.6. Урсгал шилжүүлгүүд /цэвэр/ [+–]
 - Засгийн газрын шилжүүлгүүд
 - Хувийн гуйвуулгууд

II. Капиталын хөдөлгөөн буюу Санхүүгийн болон хөрөнгийн дансны тэнцэл

- 2.1. Санхүүгийн дансны тэнцэл
 - 2.1.1. Урт ба дунд хугацааны хөрөнгө оруулалт
 - Шууд хөрөнгө оруулалт
 - Санхүүгийн хөрөнгө оруулалт
 - Бусад хөрөнгө оруулалт / ашигласан зээл /
 - 2.2. Хөрөнгийн дансны тэнцэл
 - 2.2.1. Хөрөнгийн шилжүүлэг
 - 2.2.2. Үйлдвэрлэдэггүй, санхүүгийн бусал актив
- Санхүүгийн ба хөрөнгийн тэнцлийн үлдэгдэл (+ –)

Тодруулга 3-ын үргэлжлэл

Нийт төлбөрийн тэнцэл=Урсгал дансны тэнцэл
(I)+санхүүгийн болон хөрөнгийн дансны тэнцэл(II)

III Гадаад валютын албан нөөц

Төлбөрийн тэнцлийн тэнцвэргүй байдал болон гадаад гэнэтийн цочирлын сөрөг нөлөөллийг гадаад валютын албан нөөцийг ашиглах эсвэл ханшийн хэлбэлзлэлийг хүлээн зөвшөөрөх замаар даван туулж болдог.

✓ **Гадаад валютын цэвэр албан нөөцийг** гадаад актив /валютын харилцах, хадгаламж, кассын үлдэгдэл, мөнгөжсөн алт, гадаад орны Засгийн газрын үнэт цаас/ болон гадаад пассив /богино хугацаатай гадаад өр, гадаадын хөрөнгө/ –ын зөрүүгээр тооцдог.

+ **Гадаад актив** (валютын харилцах + хадгаламж + кассын үлдэгдэл+мөнгөжүүлсэн алт+гадаадын Засгийн газрын үнэт цаас)

- **Богино хугацаатай гадаад пассив** (гадаад өр+гадны хөрөнгө)

= **Гадаад валютын цэвэр албан нөөц**

✓ **Мөнгөжсөн алт нь** олборлосон алтыг хайлуулан цэвэршүүлж гадагш худалдахад элэн болгосныг хэлдэг бөгөөд гадаад валют гэж тооцогддог.



1.2.2. САНХҮҮГИЙН САЛБАРЫН ТОГТВОРТОЙ БАЙДЛЫГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД ТАВИГДАХ ЗОРИЛТ, АРГА ХЭМЖЭЭ

З
О
Р
И
Л
Т

2014

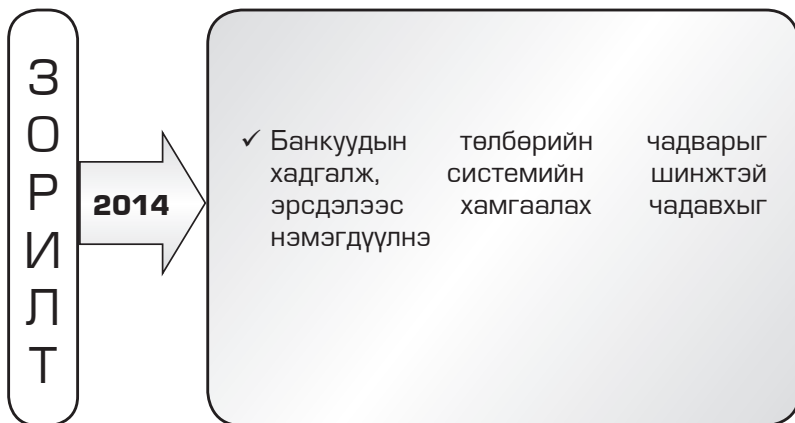
- ✓ Банкуудын төлбөрийн чадварыг хадгалж, системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлнэ.
- ✓ Олон улсад мөрддөг зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг банкны салбарын үйл ажиллагаатай уялдуулан эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтыг сайжруулна.
- ✓ Банкны эрсдэл, зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор банкны зээлийн барьцаа хөрөнгийн болон зээл, хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлж байгаа бусад хүчин зүйлийг нөлөөллийг бууруулах эрх зүйн орчныг шинэчилнэ.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Монголбанк банкны салбарын төлбөрийн чадварыг хадгалж, системийн хяналт шалгалт, зохистой харьцааны дүрэм журмыг сайжруулан, санхүүгийн секторт итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авна.
- Санхүүгийн тогтвортой байдалд чухал нөлөөлөх үзүүлэлт болох орон сууцны үнийн индекс (ОСҮИ)-ийг хараат бус байгууллагаар сар бүр үнэн зөв тооцуулах, улмаар олон нийтэд зарлах ажлыг зохион байгуулна. Үүний сацуу банкны зээлийн хүү тооцох олон улсын жишигт суурилсан аргачлалыг боловсруулж, банкуудаас зээлийн хүүний бодит дарамтыг харилцагчдад үнэн зөвөөр танилцуулдаг байх тогтолцоог нэвтрүүлнэ. Ингэснээр банк санхүүгийн үйлчилгээг иргэдэд жигд, хүртээмжтэй болгох, иргэдийн санхүүгийн суурь боловсролыг нэмэгдүүлнэ.
- Монголбанк орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бүрдүүлэх ажлыг цаашид Монголын Ипотекийн корпораци, Барилга, хот байгуулалтын яам, банкуудтай хамтран гүйцэтгэнэ. Энэ тогтолцооны хүрээнд үл хөдлөх хөрөнгөөр баталгаажсан үнэт цаасны зах зээл хөгжиж, Нийгмийн даатгалын сан дахин хөрөнгөжиж, хөдөлмөрийн зах зээл, татвар, шимтгэлийн орчин илүү ил тод болно. Ингэснээр тус сангийн орлого нэмэгдэхийн зэрэгцээ тогтолцоог хэрэгжүүлэгч талууд санхүүгийн хувьд үлэмж чадавхижих ба уг тогтолцоо нь цаашдаа Монголбанкны оролцоогүйгээр тогтвортой хэрэгжих боломж бүрдэнэ. Монголбанкнаас орон сууцны ипотекийн санхүүжилтийн тогтвортой тогтолцоог бий болгосноор иргэдийн орлого хэрэглээнээс хуримтлал руу шилжих болно. Иргэдийн хөдөлмөрийн хөлс, үнэлгээ, бүтээмж нэмэгдэж, эдийн засгийн ил тод, тунгалаг байдал бүхэлдээ сайжран, Нийгмийн даатгалын сангийн хуримтлал өснө.
- Санхүүгийн зах зээлийн бүтцийг олон тулгуур бүхий чөлөөт өрсөлдөөний орчныг бүрдүүлэх, санхүүгийн олон төрлийн бүтээгдэхүүн бий болгох, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх чиглэлээр 2014–2016 онд хэрэгжүүлэх бодлогын баримт бичгийг боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.
- Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор макро зохистой бодлогыг харилцан уялдаатай хэрэгжүүлэн, санхүүгийн салбарын байдлыг улирал бүр олон нийтэд мэдээлэх арга хэмжээ авч ажиллана.



1.2.2а. БАНКУУДЫН ЭРСДЭЛ ДААХ ЧАДВАРЫН ДЭЭШЛЭЛТ 2014 ОНД



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- Системийн нөлөө бүхий банкуудын өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны үзүүлэлтийг нэмэгдүүлсэн, банкуудын хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн хэмжээг 2 дахин өсгөсөн зэрэг арга хэмжээний үр дүнд банкны системийн эрсдэл даах чадвар нэмэгдэж байгаа бөгөөд цаашид гадаад болон дотоод хүчин зүйлийн өөрчлөлт, эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан банкны салбарын төлбөрийн чадварыг хадгалах, тогтвортой хөгжлийг хангах арга хэмжээг үргэлжлүүлэн авч ажиллана. Банкны өөрийн хөрөнгийн шаардлагыг эдийн засгийн мөчлөг, үүсч болзошгүй сөрөг үр дагавраас урьдчилан сэргийлэхэд чиглэсэн, банкны үйл ажиллагааны онцлог, эрсдэлийн түвшинтэй уялдсан байх шаардлагыг шат дараатайгаар нэвтрүүлнэ.
- Банкны эрсдэл даах чадварыг илэрхийлдэг өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааг тооцоход ашиглагдах аргачлал, өөрийн хөрөнгө болон эрсдэлээр жигнэсэн активын бүтэц, ангиллын талаарх шаардлагатай мэдээллийг нийтэд ил тод болгох, тодорхой бус байдлыг арилгах, Монголбанкнаас арилжааны банкуудад хийж буй хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг нийтээр хүлээн зөвшөөрөгдсөн үр ашигтай хяналт шалгалтын үндсэн зарчмуудтай нийцүүлэх ажлыг үргэлжлүүлэх, банкны үйл ажиллагаанд хийгдэх хяналт шалгалтын эрх зүйн орчинг сайжруулах зэрэг арга хэмжээг хэрэгжүүлэх болно.
- Банкны эрсдэлээр жигнэсэн активыг тооцооход эрсдэл өндөртэй салбарт олгож буй зээлийн эрсдэлийн жинг нэмэгдүүлж, улмаар банкуудын зээлийн үйл ажиллагаанаас үүсэх эрсдэл, өөрийн хөрөнгийн зохистой харьцааны үзүүлэлтүүдийг бодитоор үнэлнэ.
- Банкуудын гадаад валютаар татсан эх үүсвэр нэмэгдэхэд үүсч болзошгүй эрсдэлийг тогтворжуулах, нийт системд учрах хохирлыг бууруулах зорилгоор гадаад валютын эх үүсвэрийг банкны үйл ажиллагааны цар хүрээ, онцлогт тохируулан актив хөрөнгөд оновчтой байршуулах макро-зохистой бодлогын арга хэрэгслүүдийг ашиглах боломжийг судалж нэвтрүүлнэ.
- Банкны салбарын хэмжээнд төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварыг хадгалах, хөрөнгө гэнэт гадагшлах эрсдэлд оруулахгүй байлгах зорилгоор хөрвөх чадварын эрсдэлийг удирдах, төлбөрийн чадварын хүндрэлийг даван туулах нэгдсэн төлөвлөгөө боловсруулж хэрэгжүүлнэ.



Банкны эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлэх талаарх арга хэмжээ, 2013 оны 11 дүгээр сарын байдлаар

- Банкнудын эрсдэл даах чадварыг дээшлүүлж, хувьцаа эзэмшигчдийн санхүүгийн хариуцлагыг өндөржүүлэх зорилгоор Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2011 оны 7 дугаар сарын 8-ны өдрийн 404 дүгээр тушаалаар банкны хувь нийлүүлсэн хөрөнгийн доод хэмжээг 2 дахин нэмэгдүүлж 16 тэрбум төгрөг болгосон бөгөөд бүх банкууд энэхүү шаардлагыг хангаж ажиллалаа. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2010 оны 7 дугаар сарын 30-ны өдрийн 460 дугаар тушаалаар батлагдсан “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтийг тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д заасан зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүдийн биелэлтэд Монголбанкнаас сар бүр хяналт тавьж ажиллав. Энэ хүрээнд 2013 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үзүүлэлтийг бүх банкууд хангасан бол, зээлийн төвлөрлийн үзүүлэлтүүдийг 4 банкнаас бусад бүх банкууд хангаж ажилласан байна. Иймд зарим шаардлага хангаагүй банкуудад зөрчлийг арилгуулах хугацаатай үүрэг даалгавар өгөөд байна.
- Банкны системийн тогтвортой байдлыг хангах зорилгоор газар дээр хийх хяналт шалгалтыг хуваарийн дагуу гүйцэтгэж, 2013 оны 9 дүгээр сарын 20-ны өдрийн байдлаар бүх банкуудад давхардсан тоогоор нийтдээ 15 удаагийн иж бүрэн болон хэсэгчилсэн шалгалт явуулж үнэлгээ дүгнэлт гарган, холбогдох үүрэг даалгавар өгч, биелэлтэд хяналт тавин ажиллалаа. Үүнээс гадна газар дээрх шалгалтыг банкны эрсдэлийн удирдлагын тогтолцоог үнэлэх чиглэлд түлхүү хандуулж, банкны эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал нь оновчтой эсэх, хүлээж болзошгүй эрсдэлийг бууруулах бодлого нь үр дүнтэй эсэх, дотоод хяналтын систем нь хангалттай эсэх зэрэгт үнэлгээ өгч байна.
- Хадгаламж банкинд хяналт шалгалтын дунд хугацааны хөтөлбөрийг өнгөрсөн 2 жилийн хугацаанд хэрэгжүүлсэн боловч үр дүн нь хангалтгүй байсан тул 2013 оны 7 сард Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн тушаалаар тус банкинд эрх хүлээн авагч томилж, банкны зарим актив, пассив хөрөнгийг Төрийн банкинд ажлын нэг хоногт багтаан амжилттай шилжүүлсэн. Үүний үр дүнд Хадгаламж банкны 1.7 сая харилцагч, хадгаламж эзэмшигчдийн хөрөнгийг хамгаалж чадсан. Банкнудыг системийн хэмжээний хямрал болон төлбөрийн чадварын хүндрэл үүсэхэд авах шаардлагатай арга хэмжээний бэлтгэлийг хангуулах зорилгоор болзошгүй хямралын үед авч хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөг банк тус бүрээр гаргуулан авсан бөгөөд энэ чиглэлээр Дэлхийн банкны төслийн нэгжтэй хамтран 2013 оны 10 дугаар сард сургалт зохион байгуулахаар болоод байна.
- Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүн нийлүүлэлтийн тогтвортой байдлыг хангах, үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийн хүрээнд Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн 2012 оны 11 дүгээр сарын 16-ны өдрийн А/176 дугаар тушаалаар баталсан “Банкны өөрийн хөрөнгөд дэмжлэг үзүүлэх түр журам”-ын хэрэгжилтийг хөтөлбөрт оролцогч банк тус бүрээр хянаж, холбогдох үүрэг даалгавар өгч ажиллаж байгаа болно.



Тодруулга 5

✓ **Динамик эрсдлийн сан:**

Динамик буюу Мөчлөг сөрсөн эрсдлийн сангийн тухай ойлголтыг анх Испанийн төв банкнаас 2000 онд танилцуулж, тухайн үед нүүрлээд байсан хэт их зээлийн өсөлтийг тогтворжуулах зорилгоор хэрэгжүүлж эхэлжээ. Тус улсад 1990–ээд оны дунд үеэс банкуудын хооронд хямд, бага хүүтэй зээлийн үйлчилгээгээр өрсөлдөх хандлага ихэссэнээр зээлийн хэмжээ огцон өсч, нийт зээл дэхь чанаргүй зээлийн хувийн жин буурч эхэлсэн бөгөөд чанаргүй зээлд харгалзах зээлийн эрсдэлийн сангийн хувийн жин нь бусад орнуудтай харьцуулахад хамгийн бага (1999 оны байдлаар) үзүүлэлттэйд тооцогдож байжээ. Тус улсын зээлийн эрсдэлийн сангийн хувь хэмжээ нь эдийн засгийн мөчлөгийг дагасан буюу эдийн засгийн өсөлтийн үед багасч, хямралын үед ихсэх шинжтэй болсноос гадна, өсөлтийн үед зээлийн эрсдэлийн бодит үнэлгээг бууруулах, эрсдэл өндөртэй төсөлд зээл олгох үзэгдэл ихэсч байжээ. Иймээс банкуудаас олгосон зээлийг тайлан тэнцэлд цэвэр дүнгээр тусгахдаа бодит эрсдлийн түвшинг бууруулж эсвэл өсгөж тусгах зөрчлийг арилгах, нуугдмал шинжтэй байсан эрсдлийн сангийн хэмжээг тайланд тусгуулах үүднээс динамик эрсдэлийн санг хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. Испанийн төв банкнаас нэг талаас нуугдмал шинжтэй байгаа зээлийн эрсдлийг бодитоор тайлан тэнцэлд тусгах, нөгөө талаас зээлийн өсөлтөд хамаарах эрсдлийн сан байгуулалтын цаг хугацааны хоцрогдлыг арилгах зорилгоор Ерөнхий эрсдэлийн сангийн оновчтой хэмжээг тооцоолох статистик загварчлалыг боловсруулан хэрэгжүүлжээ. Динамик эрсдлийн санг байгуулснаар зээлийн хэт өндөр өсөлтийг хязгаарлах, хямралын бус цагт түүнээс хамгаалах нөөц санг бүрдүүлэх боломжийг олгоно гэж үзжээ. Нийт эрсдэлийн санг 1) Ерөнхий болон 2) Тусгай эрсдэлийн санд ангилсан байдаг.

Ерөнхий эрсдэлийн сангийн эдийн засгийн утга санаа нь тухайн зээлийн зориулалт, эдийн засгийн салбар нь нуугдмал эрсдлийг дагуулж байдаг тул уг эрсдлийг банкуудаас анх олгох зээлийн үнэлгээнд шингээх шаардлагатай гэсэн байр суурийг Испаний төв банк баримталж эхэлжээ.

Зээлийн зориулалт, эдийн засгийн салбар болон ерөнхий эрсдлийн түвшингээс хамаарч ерөнхий эрсдлийн сангийн тооцоог 6 төрлийн зээлийн ангиллын хувьд ялгавартайгаар тогтоодог байна.



Тодруулга 5-ын үргэлжлэл

✓ **Банкны өөрийн хөрөнгө:**

Банкны өөрийн хөрөнгөнд хувьцаат капитал(энгийн хувьцаа, давуу эрхтэй хувьцаа гэх мэт), бусад өмч (нэмэлт хувьцаа, дахин үнэлгээний болон хандивын капитал), хуримтлагдсан ашиг, алдагдал, хоёрдогч өглөг, нийгмийн хөгжлийн сан орж тооцогддог.

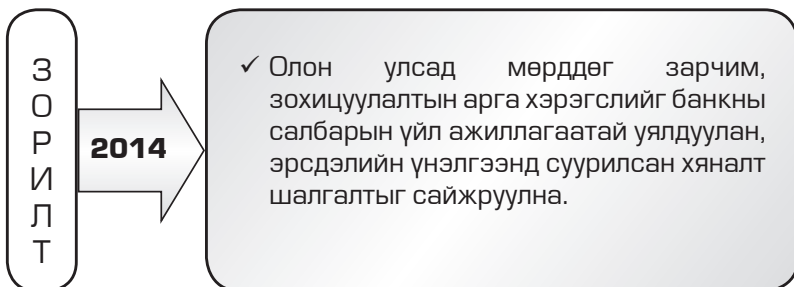
✓ **Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд:**

Банк нь өөрийн үйл ажиллагаанд учирч болзошгүй эрсдлийг дараах шалгуур үзүүлэлтийн дагуу тооцож ажилладаг.

- Өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үзүүлэлт (өөрийн хөрөнгө, эрсдлээр жигнэсэн активын харьцаагаар тодорхойлогддог)
- Зээлийн төвлөрлийн эрсдэлийн зохистой харьцаа (Нийт өөрийн хөрөнгөнд нэг зээлдэгчийн авч болох зээлийн эзлэх хувиар тодорхойлогдоно)
- Үндсэн хөрөнгийн харьцаа
- Гадаад валютын ханшийн эрсдлийн зохистой харьцаа (Гадаад валютын актив, пассивын зөрүүгийн өөрийн хөрөнгөд эзлэх хувиар тодорхойлогдоно)
- Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой харьцаа (түргэн борлогдох актив, бусдаас татан төвлөрүүлсэн хөрөнгийн харьцаагаар тодорхойлогдоно)

№	Зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлтүүд
1	“Банкны өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээ” = > 12%
2	“Нэгдүгээр зэрэглэлийн өөрийн хөрөнгө, эрсдэлээр жигнэсэн активын зохистой харьцаа” = > 6%
3	Зээлийн төвлөрлийн эрсдэлийн үзүүлэлтүүд: А. Нэг зээлдэгч, түүнд холбогдох этгээдэд олгосон зээлийн нийт өөрийн хөрөнгөнд эзлэх хувь <= 20% Б. Хувь нийлүүлэгч, банкны ажилтан, тэдгээрт холбогдох этгээдэд олгосон зээл: – Нийт ажилтнуудын хувьд өөрийн хөрөнгөнд эзлэх хувь <= 20% – Нэг этгээдийн хувьд өөрийн хөрөнгөнд эзлэх хувь <= 5%
4	Үндсэн хөрөнгийн харьцаа <= 8%
5	Төлбөр түргэн гүйцэтгэх чадварын зохистой хэмжээ >= 25%

1.2.26. БАНКНЫ ХЯНАЛТ, ШАЛГАЛТ 2014 ОНД



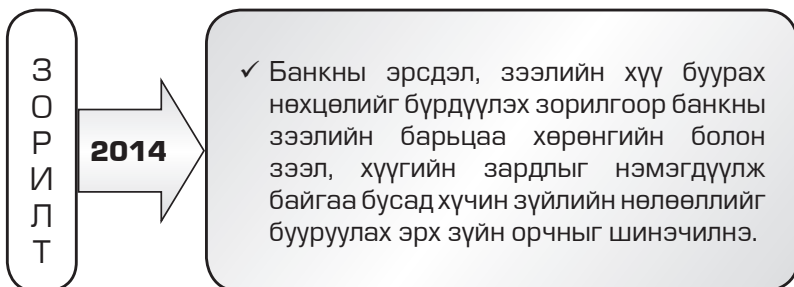
ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Базелийн хяналт шалгалтын хорооноос гаргасан банкны төлбөрийн чадвар, өөрийн хөрөнгийн талаар нийтээр хүлээн зөвшөөрсөн стандартад нийцүүлэн Монголбанкнаас 2013–2019 онд хяналт шалгалтын үйл ажиллагааны талаар баримтлах дунд хугацааны стратегийн баримт бичигт тусгасан ажлын төлөвлөгөөтэй уялдуулан эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтыг хэрэгжүүлнэ.
- Банкны тухай хууль тогтоомжид оруулах шаардлагатай нэмэлт өөрчлөлтийг Хяналт шалгалтын дунд хугацааны стратегитай уялдуулан боловсруулна.
- Монголбанкнаас банкны нягтлан бодох бүртгэл, тайлагналыг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандарт, Нягтлан бодох бүртгэлийн олон улсын стандартад нийцүүлэн өөрийн орны банк санхүүгийн үйл ажиллагааны онцлогт тохируулж боловсруулсан “Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн багц материал”-ыг 2014 оноос нэвтрүүлэхээр төлөвлөж байна.
- “Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам”-ыг шинэчлэн баталж, Монголын банкны салбарт зохистой удирдлага, компанийн засаглал хөгжих үндсийг тавьсан бөгөөд банкны зохистой засаглалын хэм хэмжээг бүрэн биелүүлэх шаардлагыг банкуудад тавьж, хэрэгжилтийг газар дээр нь шалгаж, зайнаас хяналт тавин ажиллана. Банкны зохистой засаглалыг сайжруулах, банкны харилцагч, зах зээлийн бусад оролцогчийн зүгээс банкинд тавих хяналтыг сайжруулах зорилгоор банкны зохистой засаглалын үнэлгээний аргачлалыг Базелийн хорооноос гаргасан стандарт болон Эдийн засгийн хамтын ажиллагаа, хөгжлийн байгууллагын компанийн засаглалын үндсэн зарчмуудтай нийцүүлэн боловсруулж, мөрдүүлж ажиллана.

Банкны хяналт шалгалт, 2013 оны 11 дүгээр сарын байдлаар

- Санхүүгийн үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагуудад хийх хяналт шалгалтын Олон улсын стандарт, зарчмуудаас бодлогын хувьд хэрэгжүүлэх боломжтой арга хэрэгслүүдийг нэвтрүүлж эхлээд байна. Энэ хүрээнд системийн нөлөө бүхий банкуудыг тодорхойлж, өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний шалгуур үзүүлэлтийг нэмэлт шаардлага хэлбэрээр 2012 оны 2 дугаар улирлаас 2013 оны 2 дугаар улирал хүртэл хагас жилийн давтамжтайгаар, шат дараалан нэмэгдүүлэхээр тогтсон бөгөөд нэмэгдүүлсэн шаардлагыг 2013 оны 8 дугаар сарын 31-ний өдрийн байдлаар системийн нөлөө бүхий банкууд болох Г.Оломт, Хаан, Хас, Худалдаа хөгжлийн банкууд тус тус хангасан байна.
- 2013 оны 3 дугаар сард хянан шалгагч нарт зориулан олон улсын зөвлөлтэй хамтран Базел стандарт, Макро зохистой бодлогын талаарх гүнзгийрүүлсэн сургалтыг зохион байгуулав.
- Банкны нягтлан бодох бүртгэлийн үйл ажиллагааг Санхүүгийн тайлагналын олон улсын стандартад нийцүүлэн боловсронгуй болгох зорилгоор банкуудын мөрдөж буй “Нягтлан бодох бүртгэлийн багц материал”-ыг шинэчлэн боловсруулаад байна. Нийгмийн дундаж давхаргад зориулсан чанартай ажлын байрыг бий болгодог барилга, боловсруулах үйлдвэр, тээвэр ба агуулахын салбарыг хөгжүүлэх Засгийн газар, Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй бодлогыг банкны санхүүжилтээр дэмжих, тэдгээрийн өөрийн хөрөнгийн хүрэлцээний үнэлгээ, эрсдэлийн түвшинг оновчтой тодорхойлох зорилгоор “Банкны үйл ажиллагааны зохистой харьцааны шалгуур үзүүлэлт тогтоох, түүнд хяналт тавих журам”-д холбогдох өөрчлөлтийг оруулан мөрдүүлж эхэллээ.
- Монголбанкнаас нэгдсэн хяналт шалгалтын журмын төслийг боловсруулж, Санхүүгийн зохицуулах хороотой хамтран туршилтаар зарим банк санхүүгийн нэгдэлд шалгалт хийсэн бөгөөд гарсан үр дүнг журмын төсөлд тусгахаар ажиллаж байна. “Банкны зохистой засаглалын зарчмыг хэрэгжүүлэх журам”-д заасны дагуу банкуудаас хагас жил тутам ирүүлсэн зохистой удирдлагын тайланг хянаж, шаардлагатай үед газар дээр нь шалгаж байсан бөгөөд банкны зохистой засаглалыг хөгжүүлэх, түүнийг үнэлэх аргачлалыг сайжруулах үүднээс тус журмыг шинэчлэн боловсруулав.
- Банкны үйл ажиллагааны цар хүрээ өргөжиж байгаатай уялдан “Банкны зөвшөөрлийн журам” болон “Банкны нэгжийн журам”-ыг хууль эрх зүйн шинэчлэл, зах зээлийн нөхцөл байдал болон Монголбанкнаас баримтлах бодлогод нийцүүлэн шинэчилж байна.

1.2.2в. БАНКНЫ ЗЭЭЛ, ЗЭЭЛИЙН ЭРСДЭЛИЙН БУУРАЛТ 2014 ОНД



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Зээлийн барьцаа хөрөнгийн өмчлөх эрхийг банкны мэдэлд шилжүүлэхэд их хэмжээний зардал, хугацаа зарцуулдаг түгээмэл зөрчлийг арилгах, барьцаа хөрөнгөөр үүргийн гүйцэтгэлийг оновчтойгоор хангуулах зорилгоор Монгол Улсын нэр бүхий 7 хуулийн 59 зүйл, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар төсөл боловсруулаад байгаа бөгөөд УИХ-д зохих журмын дагуу өргөн барьж батлуулна.
- Барьцаа хөрөнгийн худалдан борлуулах эрхийг банкинд шуурхай шилжүүлэх боломжийг хангаснаар банкны үндсэн үйл ажиллагааны эрсдэл буурч, өмнө нь зарцуулж байсан үр ашиггүй зардлыг хэмнэж, банкны ашигт ажиллагааг нэмэгдүүлэх, улмаар зээлийн хүүг бууруулах зэрэг зэрэг нөхцөл юм.
- Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүний өөрчлөлтөд нөлөөлсөн хүчин зүйлийн шинжилгээг тогтмол хийж, зээлжих зэрэглэлийг сайжруулах чиглэлээр зөвлөмж боловсруулан, Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо болон Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлд танилцуулж байх болно.



Банкны зээл, 2013 оны 11 дүгээр сарын байдлаар

- 2013 оны 11 дүгээр сарын эцсийн байдлаар зээлийн өрийн үлдэгдлийн хэмжээ 10822.4 тэрбум төгрөгт хүрч, өмнөх оны мөн үеэс 57.6 хувиар өссөн байна.
- Хугацаа хэтэрсэн зээлийн өрийн үлдэгдэл 11 сарын эцэст 161.1 тэрбум төгрөг болж, өмнөх оны мөн үеийнхээс 9.1 хувиар өсчээ.
- Чанаргүй зээл 11 сарын эцэст 572.5 тэрбум болж, өмнөх оны мөн үеийнхээс 274.0 тэрбум буюу 91.8 хувиар өссөн байна. .



1.2.3. САНХҮҮГИЙН ЗАХ ЗЭЭЛИЙН БҮТЭЦ, ТҮҮНИЙ ИНСТИТУЦИЙГ БЭХЖҮҮЛЭХ ХҮРЭЭНД ТАВИГДАХ ЗОРИЛТ, АРГА ХЭМЖЭЭ

З
О
Р
И
Л
Т

2014

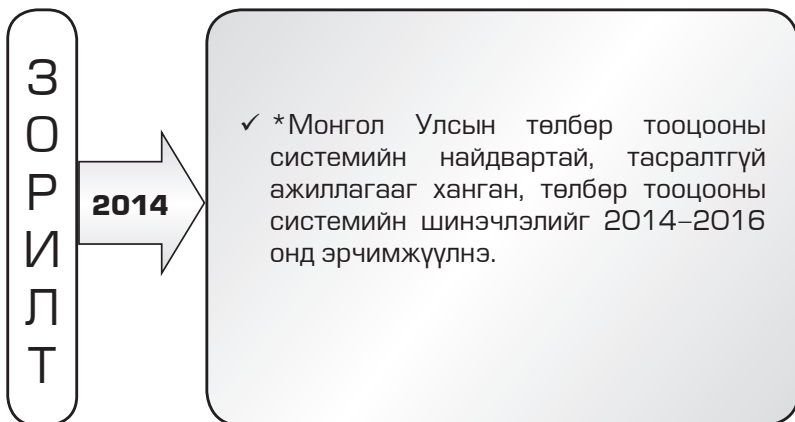
- ✓ Монгол Улсын төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийг 2014–2016 онд эрчимжүүлнэ.
- ✓ Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран эхлүүлнэ.
- ✓ Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, арга хэрэгслийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, гаргасан шийдвэрийг олон нийт, бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй хүргэх замаар бодлогын үр нөлөөг сайжруулна.

ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- Эдийн засгийн өсөлтийг дэмжих, мөнгөний эргэлтийг хурдасгах, санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангахад төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг хангах хүрээнд 2014–2016 онд санхүүгийн цогц үйлчилгээг иргэн бүрд үр өгөөжтэй, найдвартай хүргэх төлбөрийн системийн шинэчлэлийг эрчимжүүлнэ.
- Санхүү, банкны салбарын өсөлт эрчимжиж байгаа өнөө үед санхүүгийн салбарын 95 хувийг дангаараа эзэлж байгаа банкуудын найдвартай, тогтвортой байдлыг хангах, санхүүгийн сахилга батыг өндөржүүлэх, шударга өрсөлдөөнийг бэхжүүлэх зорилгоор банкуудын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээг хүртэж байгаа харилцагч, хадгаламж эзэмшигч нарын эрх ашгийг хамгаалах, тэдгээрийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх арга хэмжээг авна.

1.2.3а. ТӨЛБӨР ТООЦООНЫ СИСТЕМИЙН ХӨГЖИЛ 2014 ОНД



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ

- Бэлэн бус төлбөр тооцооны чип, соронзон тууз, зайнаас хандах технологи хосолсон карт гаргах, үндэсний брэнд Т картад тулгуурлан төрийн үйлчилгээг иргэдэд шуурхай хүргэх боломжийг нэмэгдүүлэх, гар утастай холбох, иргэний ухаалаг үнэмлэхийг төлбөр тооцоонд ашиглах, интернетийн орчинд төлбөр хийх боломжийг боловсронгуй болгох ба хөдөлгөөнт банкны үйлчилгээний нэгдсэн системийг нэвтрүүлнэ.
- Үүний үр дүнд банкны үйлчилгээнд бүрэн хамрагдах боломжоор хязгаарлагдмал иргэдэд мэдээллийн технологийн дэвшлийг ашиглан банк, санхүүгийн үйлчилгээг шуурхай хүргэж, бэлэн бус төлбөр тооцооны хүртээмжийг нэмэгдүүлнэ.



Төлбөр тооцооны систем, 2013 оны 11 дүгээр сарын байдлаар

- Үндэсний брэнд “Т” карт хэрэглэгчдийн тоо эрчимтэй нэмэгдэж, 2013 оны эхний хагас жилийн байдлаар банкууд 453.5 мянган ширхэг “Т” картыг гаргасан байна. Иргэний ухаалаг үнэмлэхэд суурилсан үндэсний төлбөрийн “Т” картыг АТМ, ПОС, ПОБ төхөөрөмжөөр дамжуулан төлбөр тооцоонд ашиглах боломжийг иргэдэд олгох ажлын хүрээнд Улсын бүртгэлийн ерөнхий газар болон Монголбанк харилцан тохиролцож “Хамтын ажиллагааны санамж бичиг” байгуулан ажиллаж байна.
- “Банксүлжээ систем, бага дүнтэй болон үнэт цаасны төлбөр тооцооны найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган ажиллаж байна. 2013 оны 01 дүгээр сарын 01–ний өдрөөс 2013 оны 9 дүгээр сарын 19–ний өдрийг дуусталх хугацаанд:
 - ҮЦГТ–өөр нийт 800.3 тэрбум төгрөгийн дүнтэй 15.9 сая ширхэг картын гүйлгээ, 590.5 тэрбум төгрөгийн дүнтэй 12 сая ширхэг бага дүнтэй гүйлгээ,
 - Банксүлжээ системээр 36 их наяд төгрөгийн дүнтэй 724.7 мянган ширхэг их дүнтэй гүйлгээ тус тус амжилттай боловсруулагдсан байна.
- “Төлбөрийн системийн шинэчлэл” төслийг Азийн хөгжлийн банк /АХБ/–ны хөнгөлөлттэй зээлээр санхүүжүүлэх тухай ТЭЗҮ–г боловсруулж ЭЗХЯ–нд хүргүүлсэн. 2013 оны 6 дугаар сарын 15–ны өдрийн Засгийн газрын хуралдаан, УИХ–ын холбогдох байнгын хороооор уг асуудлыг тус тус хэлэлцэж дэмжив.

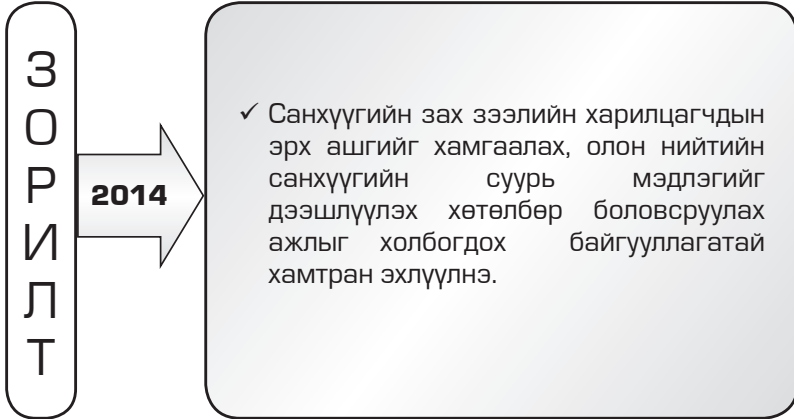


Тодруулга 6

- ✓ Монгол Улсын эдийн засаг, санхүүгийн зах зээлийн өсөлттэй холбоотойгоор төлбөр тооцооны системээр дамжин хийгдэж буй банк хоорондын гүйлгээний тоо жилээс жилд өсөн нэмэгдэж байна.
- ✓ Төлбөрийн системийн оролцогч хооронд 2013 оны 9 дүгээр сарын 01-ний өдрийн байдлаар 33.3 их наяд төгрөгийн 9.5 сая ширхэг гүйлгээ хийгдсэн нь өнгөрсөн оны мөн үеийнхээс гүйлгээний дүн 78 хувиар буюу 14.6 их наяд төгрөгөөр, гүйлгээний тоо 2.3 дахин буюу 6.7 сая ширхгээр өссөн үзүүлэлттэй байна.
- ✓ Төлбөрийн картаар 2013 оны 9 дүгээр сарын 01-ний байдлаар нийт 731 тэрбум төгрөгийн, 14.6 сая ширхэг гүйлгээ хийгдэж, өмнөх оны мөн үеийнхээс картын гүйлгээний дүн 280.7 тэрбум төгрөг буюу 42 хувиар, картын гүйлгээний тоо 4.3 сая ширхэг буюу 62 хувиар тус тус өсчээ.



1.2.36 . БАНКНЫ БҮТЭЭГДЭХҮҮН, ҮЙЛЧИЛГЭЭ, ХАРИЛЦАГЧДЫН САНХҮҮГИЙН БОЛОВСРОЛ



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- Монголбанк ижил төстэй санхүүгийн бүтээгдэхүүнүүдийн өртөг болон нөхцөлийг харьцуулах боломжийг өөрийн цахим хуудсаараа олгоно.
- Иргэдийн санхүү, банкны суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлын хүрээнд Сангийн яам, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Боловсрол, шинжлэх ухааны яам, Шударга өрсөлдөөн, хэрэглэгчдийн төлөө газар зэрэг төр, захиргааны байгууллагуудтай хамтран “Олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийг үе шаттайгаар, нэгдсэн бодлогын санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр”-ийг үе шаттайгаар, нэгдсэн бодлогын хүрээнд нийгмийн давхарга, тэдгээрийн ерөнхий боловсролын түвшинтэй нь уялдуулан боловсруулж эхэлнэ.
- Банкны үйлчилгээг хүртэж байгаа харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах зорилгоор банкуудын ёс зүйн дүрмийг шинэчлэн боловсруулж, түүний хэрэгжилтэд хяналт тавих, зөрчсөн тохиолдолд хариуцлага хүлээлгэх, харилцагчдаас ирэх санал гомдлыг шийдвэрлэх, иргэдийн санхүүгийн мэдлэгийг дээшлүүлэх ажлыг хариуцан ажиллана.
- Шинэ бүтээгдэхүүн, санхүүгийн хэрэгсэл, ажил үйлчилгээ олноор бий болж байгаатай уялдан мобайл банк, интернет банк, электрон мөнгөн гүйлгээний үйл жилагааг зохицуулах болон харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалахтай холбоотой хууль эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгон арга хэмжээ авна.



Тодруулга 7



Банкны эрхлэх үйл ажиллагаа

- мөнгөн хадгаламж
- зээл
- төлбөр тооцооны үйлчилгээ
- өөрийн нэрийн өмнөөс гуравдагч этгээдэд баталгаа, батлан даалт гаргах
- гадаад валют худалдах, худалдан авах, хадгалах, хадгалуулах
- үнэт металл, эрдэнийн чулуу худалдах, худалдан авах, хадгалах, хадгалуулах
- үнэт зүйл хадгалах
- гадаад төлбөр тооцоо хийх
- үнэт цаас гаргах, худалдах, худалдан авах
- санхүүгийн түрээсийн үйл ажиллагаа
- зээл болон санхүүгийн бусад хэрэгслийг худалдах, худалдан авах
- санхүү, хөрөнгө оруулалтын чиглэлээр зөвлөгөө, мэдээлэл өгөх
- итгэлцлийн үйлчилгээ
- даатгалын зуучлагч
- андеррайтерийн үйлчилгээ
- кастодиан
- факторингийн үйлчилгээ
- харилцагчийн нэрийн өмнөөс түүний даалгавраар гүйцэтгэх хөрөнгө оруулалтын бусад ажил, үйлчилгээ



Санхүүгийн түрээс:

Санхүүгийн түрээс гэж түрээслүүлэгч нь түрээслэгчийн захиалгын дагуу барилга байгууламж, тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгсэл зэрэг ашиглалтын явцад үндсэн шинж чанараа алддаггүй, үндсэн хөрөнгөд хамаарах биет эд хөрөнгийг өөрөө үйлдвэрлэх буюу гуравдагч этгээдээр үйлдвэрлүүлэх, эсхүл түүнээс худалдан авч гэрээний үндсэн дээр тодорхой хугацаанд, төлбөртэйгээр түрээслэгчийн эзэмшил, ашиглалтад шилжүүлэх, түрээслэгч нь тогтмол хугацаанд түрээсийн төлбөр төлөхийг ойлгох бөгөөд үүнийг “анхдагч түрээс” гэдэг.

Тодруулга 7-ын үргэлжлэл

✓ **Итгэлцлийн үйлчилгээ:**

Итгэлцлийн үйлчилгээ гэж итгэмжлэгчийн бэлэн мөнгө, зээл, бусад активыг үнэгүйдлээс хамгаалж, ашиг олж өгөх зорилгоор тэдгээртэй харилцан тохиролцож байгуулсан хөрөнгө итгэмжлэн удирдах гэрээний үндсэн дээр итгэмжлэгдэгчээс гэрээнд заасан хугацаанд хянах, ашиглах, захиран зарцуулах үйл ажиллагааг хэлдэг.

✓ **Даатгалын зуучлагч:**

Даатгалын зуучлалын үйлчилгээ гэж даатгагч болон даатгуулагчаас олгосон бүрэн эрхийн дагуу, түүний ашиг сонирхлын төлөө, хэлцэл хийх этгээдтэй холбож өгөх, үүнийхээ төлөө хөлс, шагнал авах эрх бүхий үйл ажиллагааг хэлдэг.

✓ **Андеррайтерын үйлчилгээ:**

Үнэт цаасыг нь бүхэлд нь буюу зарим хэсгийг тодорхой үнээр авахыг баталгаажуулсаны үндсэн дээр харилцагчийнхаа үнэт цаасыг гаргаж анхлан байршуулах талаарх хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаа юм.

✓ **Факторингийн үйлчилгээ:**

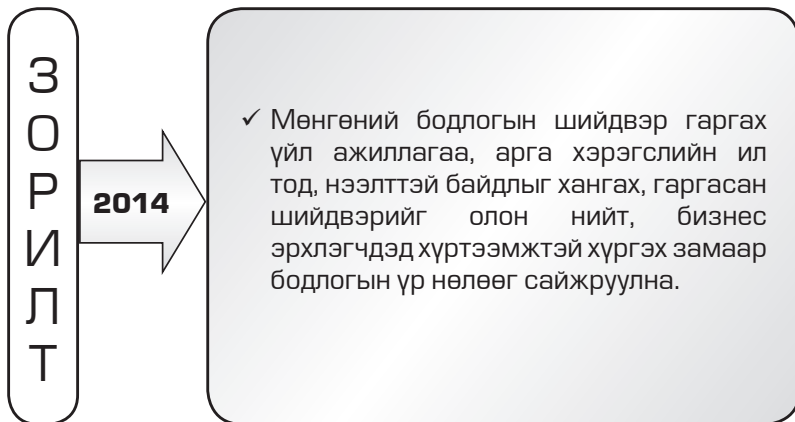
Зээлдүүлэгч буюу үүрэг гүйцэтгэгчээс мөнгөн төлбөрийн үүргийг шаардах эрхээ гуравдагч этгээдэд бүхэлд нь шилжүүлэх, энэхүү эрхийг хүлээн авагч нь эрхээ хэрэгжүүлэх болон үүсэн гарах үр дагаварыг бүрэн хариуцах үйл ажиллагаа юм.

✓ **Кастодиан:**

Гэрээний дагуу эд, үнэт зүйлс хадгалах, орлого цуглуулах, өмчлөгчийн үүрэг болгосноор эд, үнэт зүйлстэй холбогдсон үйл ажиллагаа явуулах үйлчилгээ юм.



1.2.3в. МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ИЛ ТОД БАЙДАЛ 2014 ОНД



ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ АРГА ХЭМЖЭЭ



- Монголбанкны хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, засаглалын бүтэц, зохион байгуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор хараат бус гишүүд бүхий мөнгөний бодлогын зөвлөлийг бий болгох чиглэлээр Төв банк /Монголбанк/–ны тухай хуульд холбогдох өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулна.
- Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааны үр дүн, шийдвэр гаргах механизм, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх, санхүүгийн салбарт үүсэж болзошгүй эрсдэлийг үнэлэх, түүнээс хамгаалах бодлогын уялдааг хангах үр дүнтэй институци болгох чиглэлээр Төв банк /Монголбанк/–ны тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулна.
- Монголбанкнаас 2012 оны 10 дугаар сард “Мөнгөний бодлогын зөвлөл”-ийг шинээр байгуулан ажиллуулсан нь мөнгөний бодлогын үр нөлөөг эрс сайжруулж байгаа тул мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, бодлогын арга хэрэгслийн ил тод, нээлттэй байдлыг цаашид үргэлжлүүлж, иргэдийн Төв банкинд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлнэ. .

Ил тод байдал, хариуцлагын түвшин /2013 оны байдлаар/

- 2012 оны 10 дугаар сарын 26–ны өдөр Монголбанкны Мөнгөний бодлогын зөвлөл /МБЗ–/ийг Монголбанкнаас томилогдсон 8 гишүүн, төрийн байгууллага, их сургууль буюу академи, хараат бус судлаачдыг төлөөлсөн гишүүн, нийт 13 гишүүнтэйгээр шинээр байгуулав. Тус зөвлөл нь мөнгөний бодлогын саналыг батлагдсан журмын дагуу 2–3 удаагийн хуралдаанаар хэлэлцэж, асуудлыг тал бүрээс нь авч үзсэн мэтгэлцээний үр дүнд бодлогын шийдвэргаргадаг, шийдвэрийг хэвлэлийн хурал, мөнгөний бодлогын мэдэгдлээр олон нийтэд нэн даруй мэдээлж гаргасан шийдвэрийн үндэслэлийг тайлбарладаг, хуралдааны протоколыг нийтэд танилцуулдаг болов.
- Монголбанкнаас хэрэгжүүлж буй бодлогыг олон улсын болон дотоодын хурал, зөвлөгөөн, семинар, сургалтаар тайлбарлан таниулж, санхүүгийн зах зээлд оролцогчид, судлаачид, мэргэжлийн холбоод, төрийн бус байгууллагуудын санал, шүүмжийг хүлээн авч, бодлого, үйл ажиллагаандаа тусгаж ажиллалаа.
- Монголбанкны цахим хуудсаар дамжуулан цаг үеийн болон графикт мэдээ мэдээллийг тухай бүр олон нийтэд хүргэх ажлыг зохион байгуулахын зэрэгцээ Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах хөтөлбөр”ийн хэрэгжилтийн явцын талаарх мэдээллүүдийг цахим хуудас, хэвлэл, мэдээллийн хэрэгслүүдээр тухай бүр мэдээлж, ярилцлага, тодруулга, тайлбар өгөх ажлыг үргэлжлүүлсэн.
- Олон нийтийн мэдлэг, боловсролыг дээшлүүлэх зорилгоор Монголбанкнаас мөнгөний бодлогын үндсэн зорилт, чиглэл, үйл ажиллагаа, ил тод байдал, бодлогын харилцан уялдаа, макро эдийн засаг, санхүүгийн суурь ойлголт зэрэг өргөн хүрээтэй асуудлаар олон нийт болон хэвлэл, мэдээллийн ажилтнуудад зориулсан цуврал сургалт, эрдэм шинжилгээний хурал, зөвлөгөөнийг тогтмол зохион байгуулж, хэрэгжүүлж буй бодлоготой холбоотой бүхий л эрх зүйн баримт бичиг, журам, заавар,с удалгааны ажил, тайлан, мэдээлэл, статистик мэдээ, хэвлэмэл бүтээгдэхүүнийг Монголбанкны цахим хуудаст байршуулан нийтэд танилцуулж ажиллав.



Тодруулга 8

✓ Өнөөдөр дэлхийн ихэнх Төв банк үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдал нь мөнгөний бодлогыг хэрэгжүүлэхэд шийдвэрлэх нөлөөтэй хэмээн үздэг болсон байна. Үйл ажиллагааны ил тод байдал нь Төв банкны бодлогын хэрэгжилт, богино хугацааны зорилтууд, макро эдийн засгийн гэнэтийн / хүлээгдээгүй/ цочирлын нөлөө зэрэг асуудлыг хамардаг.

✓ Эдийн засгийн нөхцөл байдлыг тогтмол үнэлэн, бодлогын арга хэмжээнүүдээ тайлбарлах нь мөнгөний бодлогын үндэслэл, хариу үйлдлийг зөв ойлгох боломж олгох төдийгүй Монголбанкны мөнгөний бодлогыг дунд хугацаанд таамаглагдахуйц болгох ач холбогдолтой. Энэ нь эргээд зах зээлийн хүлээлтийг зөв зохистой, үр ашигтай бүрдүүлэхэд чухал хувь нэмэр оруулна.



II ХЭСЭГ

АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ, ХАВСРАЛТУУД





МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2013 оны 11 сарын 14 өдөр

Дугаар 62

Төрийн ордон,
Улаанбаатар хот

Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл батлах тухай

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Хорин тавдугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 7 дахь заалт, Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. “Төрөөс мөнгөний бодлогын талаар 2014 онд баримтлах үндсэн чиглэл”-ийг хавсралтаар баталсугай.
2. Төсвийн тогтвортой байдлыг хангаж, гадаад валютын урсгалыг сайжруулан, импортыг орлох, экспортыг нэмэгдүүлэх дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих арга хэмжээ авахыг Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Алтанхуяг/-т, эдийн засгийн бодит салбарыг мөнгөний бодлоготой уялдуулан дэмжиж ажиллахыг Монголбанк /Н.Золжаргал/-нд тус тус даалгасугай.
3. Доор дурдсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Алтанхуяг/, Монголбанк /Н.Золжаргал/, Санхүүгийн зохицуулах хороо /Д.Баярсайхан/-нд тус тус даалгасугай:

1/санхүүгийн зах зээлийн бүтцийг олон тулгуур бүхий, зохистой болгох, чөлөөт өрсөлдөөний орчныг бүрдүүлэх, санхүүгийн олон төрлийн бүтээгдэхүүн бий болгох, санхүүгийн зуучлалыг гүнзгийрүүлэх чиглэлээр



2014-2016 онд хэрэгжүүлэх бодлогын баримт бичгийг боловсруулж, Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

2/эдийн засгийн бодит салбарын идэвхжлийг дэмжих зорилгоор “Зээлийн хүү буурах орчныг бүрдүүлэх” хөтөлбөрийг үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлэх;

3/бичил, жижиг, дунд бизнесийн санхүүжилтийг дэмжиж ажиллах;

4/валютын захад тогтворгүй байдал үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч ажиллах;

5/валютын захад банк бус санхүүгийн байгууллага, санхүүгийн зах зээлийн бусад оролцогчийг идэвхтэй оролцуулах, ханшийн эрсдэлээс хамгаалах санхүүгийн үүсмэл хэрэгслийг зах зээлд нэвтрүүлэх зорилгоор валютын арилжааны тогтолцоог бий болгох;

6/Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааг төлөвшүүлэх, эдийн засгийн урт хугацааны тогтвортой өсөлтийн суурь нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор макро зохистой бодлогыг харилцан уялдаатай хэрэгжүүлэн, санхүүгийн салбарын байдлыг улирал бүр олон нийтэд мэдээлэх арга хэмжээ авч ажиллах.

4. Доор дурдсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Алтанхуяг/-т даалгасгай:

1/Монгол Улсын Засгийн газар, Монголбанкны хооронд 2012 оны 10 дугаар сарын 22-ны өдөр байгуулсан “Гол нэрийн бараа, бүтээгдэхүүний үнийг тогтворжуулах дунд хугацааны хөтөлбөрийг хамтран хэрэгжүүлэх харилцан ойлголцлын санамж бичиг”-ийн хүрээнд хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөрт иж бүрэн дүн шинжилгээ хийх, түүний үр өгөөжийг нэмэгдүүлэх, арга хэрэгслийг зах зээлийн механизмд суурилсан хэлбэрт шат дараатай шилжүүлэх, хяналтын тогтолцоог сайжруулах, хөтөлбөр хэрэгжиж байгаа салбарт өрсөлдөөний шударга бус орчин бий болохоос урьдчилан сэргийлэх, ил тод, нээлттэй байдлыг хангаж ажиллах;

2/улсын гадаад өр, түүний эргэн төлөлтийн гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулж, эрсдэлээс хамгаалах механизм бий болгох;

3/төсвийн төсөл, төсвийн хүрээний мэдэгдэл, төсвийн төсөөлөл боловсруулахад ашиглах төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханшийн төсөөллийг тогтсон аргачлал, эх сурвалжид үндэслэн боловсруулах.

5. Доор дурдсан арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэхийг Монголбанк /Н.Золжаргал/-нд даалгасугай:

1/Монгол Улсын зээлжих зэрэглэл, түүний өөрчлөлтөд нөлөөлсөн хүчин зүйлийн шинжилгээг тогтмол хийж, зээлжих зэрэглэлийг сайжруулах чиглэлээр зөвлөмж боловсруулан, Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо болон Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлд танилцуулж байх;

2/Монголбанкны хараат бус байдлыг бэхжүүлэх, засаглалын бүтэц, зохион байгуулалтыг олон улсын жишигт нийцүүлэх зорилгоор хараат бус гишүүд бүхий мөнгөний бодлогын зөвлөлийг бий болгох чиглэлээр Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хуульд холбогдох өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулах;

3/Санхүүгийн тогтвортой байдлын зөвлөлийн үйл ажиллагааны үр дүн, шийдвэр гаргах механизм, хариуцлагын тогтолцоог сайжруулах, зөвлөлийн бүрэлдэхүүнийг өргөтгөх, санхүүгийн салбарт үүсч болзошгүй эрсдэлийг үнэлэх, түүнээс хамгаалах бодлогын уялдааг хангах үр дүнтэй институци болгох чиглэлээр Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль болон холбогдох бусад хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийг боловсруулах.

6. Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэхтэй холбоотой хууль тогтоомжийг Олон улсын байгууллага /ФАТФ/-аас тогтоосон стандарт, зөвлөмжтэй нийцүүлэх, Монгол Улсын үнэлгээг дээшлүүлэх арга хэмжээг хамтран зохион байгуулах, холбогдох журмыг батлах, хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Алтанхуяг/, Монголбанк /Н.Золжаргал/-нд тус тус даалгасугай.



7. Энэ тогтоолын хэрэгжилтийг зохион байгуулахыг Монгол Улсын Засгийн газар /Н.Алтанхуяг/, Монголбанк /Н.Золжаргал/, Санхүүгийн зохицуулах хороо /Д.Баярсайхан/-нд тус тус даалгасугай.
8. Энэ тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо /Б.Гарамгайбаатар/-нд үүрэг болгосугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА**

З.ЭНХБОЛД

Монгол Улсын Их Хурлын 2013 оны
62 дугаар тогтоолын хавсралт

**ТӨРӨӨС МӨНГӨНИЙ БОДЛОГЫН ТАЛААР
2014 ОНД БАРИМТЛАХ ҮНДСЭН ЧИГЛЭЛ**

Мөнгөний бодлогын гол зорилт нь инфляцийг нам, тогтвортой түвшинд байлгаж, макро эдийн засгийн болон санхүүгийн салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх, бодит салбарын идэвхжлийг мөнгөний бодлогоор дэмжих замаар эдийн засгийн дархлааг сайжруулахад чиглэнэ.

1. Мөнгөний бодлогын зорилтын хүрээнд:

1.1. Хэрэглээний үнийн индексээр хэмжигдэх инфляцийг 2014 оны эцэст 8 хувь, 2015-2016 онд 7 хувиас хэтрэхгүй түвшинд байлгана. Төсвийн тогтвортой байдлын тухай хуулийн дагуу инфляцийг хязгаарлах, мөнгө, төсвийн бодлогын харилцан уялдааг хангах чиглэлээр Засгийн газартай хамтран ажиллана. Эдгээрийн үр дүнд дунд болон урт хугацаанд макро эдийн засаг тогтвортой байх нөхцөлийг бүрдүүлнэ.

1.2. Төгрөгийн гадаад валюттай харьцах ханш нь макро эдийн засгийн суурь нөхцөлтэй нийцэж, уян хатан тогтох, төгрөгийн тогтвортой байдал болон үндэсний эдийн засгийн тэнцвэртэй хөгжлийг дэмжих зарчим баримтална.

1.3. Гадаад валютын ханшийн эрсдэлийг бууруулах тогтолцоог бүрдүүлнэ.

2. Банкны салбарын тогтвортой байдлыг бэхжүүлэх хүрээнд:

2.1. Банкуудын төлбөрийн чадварыг хадгалж, системийн шинжтэй эрсдэлээс хамгаалах чадавхыг нэмэгдүүлнэ.

2.2. Олон улсад мөрддөг зарчим, зохицуулалтын арга хэрэгслийг банкны салбарын үйл ажиллагаатай уялдуулан, эрсдэлийн үнэлгээнд суурилсан хяналт шалгалтыг сайжруулна.



2.3.Банкны эрсдэл, зээлийн хүү буурах нөхцөлийг бүрдүүлэх зорилгоор банкны зээлийн барьцаа хөрөнгийн болон зээл, хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлж байгаа бусад хүчин зүйлийн нөлөөллийг бууруулах эрх зүйн орчныг шинэчилнэ.

3.Санхүүгийн зах зээлийн дэд бүтэц, түүний институцийг бэхжүүлэх хүрээнд:

3.1.Монгол Улсын төлбөр тооцооны системийн найдвартай, тасралтгүй ажиллагааг ханган, төлбөр тооцооны системийн шинэчлэлийг 2014-2016 онд эрчимжүүлнэ.

3.2.Санхүүгийн зах зээлийн харилцагчдын эрх ашгийг хамгаалах, олон нийтийн санхүүгийн суурь мэдлэгийг дээшлүүлэх хөтөлбөр боловсруулах ажлыг холбогдох байгууллагатай хамтран эхлүүлнэ.

3.3.Мөнгөний бодлогын шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа, арга хэрэгслийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах, гаргасан шийдвэрийг олон нийт, бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй хүргэх замаар бодлогын үр нөлөөг сайжруулна.



Мөнгөний тойм	(өөрөөр заагаагүй бол тэрбум төгрөгөөр)																
	2008	2009	2010	2011	2012				2013				2014				
	IV	IV	IV	IV	I	II	III	IV	I	II	М08	III	IV	I	II	III	IV
	Гүйц	Гүйц	Гүйц	Гүйц	Гүйцэтгэл				Гүйцэтгэл				Төсөөлөл				
M2 мөнгө	2270	2880	4680	6412	6105	7051	7112	7617	7301	8004	8410	8698	9827	10376	10949	11594	11595
M1 мөнгө	647	651	1158	1741	1488	1797	1658	1835	1589	2027	1950	2113	2416	2498	2644	2816	2808
Барьц мөнгө	1623	2229	3522	4671	4617	5254	5454	5782	5711	5977	6460	6585	7411	7878	8305	8777	8787
Гадаад цэвэр актив	683	1533	2739	3067	3355	3448	2867	4401	3938	2781	2273	1867	1313	1296	1189	831	603
Гадаад цэвэр нөөц	747	1694	3023	3400	3655	3785	3628	5160	4716	3563	3173	2801	2195	2178	2071	1713	1485
Төв банкны	808	1652	2628	3153	3495	3645	3513	5053	4721	3740	3180	2808	2202	2185	2078	1720	1492
Арилжааны банкны	-60	41	395	247	160	139	115	107	-6	-177	-7	-7	-7	-7	-7	-7	-7
Бусад цэвэр зүйл	-64	-161	-283	-333	-300	-336	-761	-759	-777	-782	-900	-934	-882	-882	-882	-882	-882
Дотоод цэвэр актив	1587	1347	1941	3345	2750	3603	4246	3216	3362	5223	6137	6831	8514	9081	9760	10763	10993
Дотоодын цэвэр зээл	2062	1938	2430	4271	4404	5288	5863	3951	4380	6075	7456	8150	9372	9130	9810	10813	11042
ЗГ-ын цэвэр зээл	-574	-717	-835	-1370	-1378	-1030	-1004	-3040	-3011	-2533	-2328	-1894	-910	-738	-588	-343	-275
Зээл	2636	2655	3265	5641	5782	6318	6867	6991	7391	8608	9783	10044	10283	9869	10398	11156	11317
Үүнээс хөтөлбөрийн зээл								193	251	699	1158	1480	1917	1784	1692	1745	1451
Бусад зээл								6798	7140	7909	8625	8564	8365	8085	8706	9411	9865
Бусад цэвэр зүйл	-475	-591	-489	-926	-1654	-1685	-1618	-735	-1018	-852	-1319	-1319	-858	-50	-50	-50	-50
Төв банк																	
Нөөц мөнгө	634	733	945	1660	1815	2281	2404	2166	2468	3509	2602	2772	2744	3311	3342	3159	2906
	0	0	0	0													
Гадаад цэвэр актив	805	1538	2529	3044	3391	3542	3404	5166	4794	3791	3222	2851	2246	2230	2122	1764	1536
Дотоод цэвэр актив	-171	-805	-1584	-1384	-1576	-1261	-1000	-3000	-2326	-282	-620	-80	497	1081	1220	1395	1370
ЗГ-ын цэвэр зээл	-183	-265	-492	-714	-608	-440	-347	-2774	-2917	-2728	-2594	-2009	-1002	-871	-775	-835	-876
Үүнээс Нэгдсэн төсөв								-686	-802	-995	-1176	-713	-502	-523	-560	-775	-876
Чингис боц								-2088	-2115	-1734	-1418	-1296	-500	-348	-215	-60	0
Банкид олгосон зээл	243	198	131	342	544	404	258	401	1215	2883	3194	3493	2190	1250	1151	1218	1106
Үнэ төгтвөржуулах хөтөлбөр								205	254	1880	2076	2421	1917	1030	939	991	697
Засгийн газрын хадгаламж									850	900	900	900	100	0	0	0	0
Бусад								196	111	103	218	172	173	220	213	227	408
Хасах нв: ТБУЦ	120	393	1101	879	740	557	367	752	743	668	1356	1697	1286	747	605	437	309
Бусад цэвэр зүйл	-112	-346	-122	-133	60	114	26	157	125	232	139	139	599	1454	1454	1454	1454
Меморандум үзүүлэлтүүд:																	
M2 мөнгөний жилийн өөрчлөлт (%)	34.6	26.9	62.5	37.0	23.2	22.2	17.5	18.8	19.6	13.5	20.2	22.3	29.0	42.1	36.8	33.3	18.0
Нөөц мөнгөний жилийн өөрчлөлт (%)	19.7	15.7	29.0	75.5	78.0	81.1	71.9	30.5	36.0	53.8	33.9	15.3	26.7	34.1	-4.8	21.4	4.8
M2 мөнгөний үржүүлэгч (нэгжээр)	3.58	3.93	4.95	3.86	3.36	3.09	2.96	3.52	2.96	2.28	3.23	3.14	3.58	3.13	3.28	3.67	3.99
Эзэлийн жилийн өөрчлөлт (%)	41.7	0.7	23.0	72.8	55.0	39.6	40.2	23.9	27.8	36.2	46.6	46.3	47.1	33.5	20.8	11.1	10.1
Хөтөлбөрөөс бусад зээлийн өсөлт (%)								20.5	23.5	25.2	29.2	26.0	17.2	13.2	10.1	9.9	17.9
Жилийн инфляци (%)	23.2	1.9	14.3	9.4	17.3	15.1	15.1	14.2	9.4	7.6	8.4	7.9	8.7				8.0
Хөтөлбөрийн хүрээнд олгосон зээл								205	49	1664		608	190	95	77	77	77
Хөтөлбөрийн хүрээнд төлөгдсөн зээл								0	1	57		67	611	982	168	25	370
Үүнээс МИК-ийн бондоор												460	855				



© Энэхүү гарын авлагыг үнэгүй тарааж байгаа бөгөөд ашиг олох зорилгоор олшруулах, дахин хэвлэхийг хориглоно.

Боловсруулсан: Ж.БАТСАЙХАН
Редакторласан: С.ЖАВЗАНДУЛАМ

Хэвлэлийн эхийг бэлтгэсэн:
Т.УРАНЧИМЭГ

ЭЗБХ-ны Ажлын алба

Утас: 267451, 260749

Факс: 327016

